

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Martini Chemnitii, Doctoris Theologi celeberrimi, Harmonia Quatuor Evangelistarum

Quam ab Eodem feliciter inchoatam ... D. Polycarpus Lyserus, et D.
Johannes Gerhardus, ... Is quidem continuavit, Hic perfecit ; Opus
Eruditionis Stupendæ, Orthodoxorum consensu approbatum, idemque tot
Eruditorum desideriis adhuc expetitur

Qui D. Johannis Gerhardi Continuationis Partes Tertiam, Quartam,
Quintam, Eamque postremam complectitur - Denuo nunc in Lucem prodit,
Cum jndicibus ...

**Gerhard, Johann
Chemnitz, Martin
Leyser, Polycarp**

Hamburgi, MDCCIII

VD18 90617819

Caput CCXV. Christus Post Finitum Prandium In Hac Apparitione Cum Petro
Colloqvium Institut.

urn:nbn:de:gbv:45:1-17617

CAPUT CCXV.

CHRISTUS POST FINITUM PRANDIUM IN HAC APPARITIONE CUM PETRO COLLOQUIUM INSTITUIT.

JOHANN. 21. V. 15.

RATIO ORDINIS.

DE connexione hujus colloquii cum precedente Historia nullum potest esse dubium, cum Evangelista discretè dicat, *ὅτε ἔρησαν, cum prandissent, colloquium illud fuisse inter Christum & Petrum institutum. Quòd autem statim à prandio Christus oves suas pascendas Petro committit,*

eo ipso finem hujus apparitionis & manducationis ostendit, quòd hoc sine resurrectionem suam Apostolis confirmatam reddere voluerit, ut in pastorali suo officio de eo testentur, ac docet passionem & resurrectionem suam non solum esse meritum, sed & exemplum, quòd scilicet eadem viâ, per passiones putant, Apostoli in gloriam, cœlestem ingressuri sint.

JOHANN. 21.

- 15. Ὅτε ἐν ἑρμηνείᾳ λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς, Σίμων Ἰωνᾶ ἀρχαῖός με πλεῖον τῶν τῶν; λέγει αὐτῷ, Ναὶ Κύριε, σὺ οἶδας, ὅτι Φιλῶ σε, λέγει αὐτῷ, βούσκε τὰ θύρα μου.
- 16. Λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, Σίμων Ἰωνᾶ ἀρχαῖός με, λέγει αὐτῷ, Ναὶ κύριε, σὺ οἶδας, ὅτι Φιλῶ σε, λέγει αὐτῷ, ποιῶμενε τὰ σπῆρατά μου.
- 17. Λέγει αὐτῷ ὁ τρίτον, Σίμων Ἰωνᾶ, Φιλῶς με, ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Φιλῶς με καὶ εἶπεν αὐτῷ, κύριε, σὺ πάντα οἶδας, σὺ γινώσκεις, ὅτι Φιλῶ σε, λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς βούσκε τὰ σπῆρατά μου.
- 18. Ἀμὲν, ἀμὲν λέγω σοι, ὅτε ἡν νεώτερος, ἐλθόντες σε αὐτῶν, καὶ σπῆρατῶν ὅπως ἤθελες, ὅπου ἢ θηροτροφίας, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου καὶ ἄλλοι σε ζώσιν καὶ οἱ ἄλλοι ὅπως ἔβηθες.
- 19. Τὸ τοῦτο εἶπε, σημαίνων πῶς θανατῶσθαι δοξαστῆναι θεόν, καὶ τὸ τοῦτο εἰπὼν, λέγει αὐτῷ, ἀκολούθη μοι.
- 20. Ἐπιστραφείς ὁ Πέτρος, βλέπει τὸν μαθητὴν, ὃν ἠγάπησεν ὁ Ἰησοῦς, ἀκολουθεῖν αὐτῷ, ὅς κ' αἰετοῦσεν ἐν τῷ δεύτῳ δευτέρῳ ὅτι εἶπεν αὐτῷ, καὶ εἶπε, κύριε, τίς ἐστὶν ὁ ὡς ζώσιν σου;
- 21. Τὸν ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, κύριε, ἔτι ἵπτι;
- 22. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἐὰν αὐτὸν θέλω, ἔνθα ἔρχομαι πρὸς σε, σὺ ἀκολούθη μοι.
- 23. Ἐξῆλθεν ἐν ὀλίγῳ, καὶ εἰς σὺν ἀδελφοῖς, ἔπι ὁ μαθητὴς ἐκείνῳ, ὅτι ἀποθνήσκει, καὶ ὅτι εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι σὺ ἀποθνήσκεις, ἀλλ' ἐὰν αὐτὸν θέλω, ἔνθα ἔρχομαι πρὸς σε;
- 24. Οὗτος ἐστὶν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τῶν ἄλλων πρῶτον, καὶ οἰδαμένῳ, ὅτι ἀληθῆς ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.

- 15. Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus, Simon Johannis diligis me plus quam hi? dicit ei, etiam Domine tu scis, quod amem te. Dicit ei, pascue agnos meos.
- 16. Dicit ei rursus iterum, Simon Johannis diligis me? ait ille, etiam Domine, tu scis quod amem te. Dicit ei, pascue oves meas.
- 17. Dicit ei tertio, Simon Johannis amas me? indoluit Petrus, quod dixisset sibi tertio, amas me. Dixit ei, Domine, tu omnia nosti, tu scis quod amem te. Dicit ei Jesus, pascue oves meas.
- 18. Amen, Amen dico tibi, cum esses junior, cingebas te & ambulabas quod volebas; cum autem senueris, extendes manus tuas & alius te cinget & duceat, quod non vis.
- 19. Hoc autem dixit, significans quâ morte glorificaturus esset Deum, Et cum hoc dixisset, dicit ei, Sequere me.
- 20. Conversus Petrus, videt illum discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, qui & recubuit in cena super pectus ejus, & dixit, Domine, quis est ille, qui indicat te?
- 21. Hunc ergo cum vidisset Petrus, dicit Jesu, Domine, hic autem quid?
- 22. Dicit ei Jesus, si eum velim manere, donec veniam, quid ad te? Tu me sequere.
- 23. Exiit ergo sermo inter fratres, quod discipulus ille non morietur: Et non dixerat ei Jesus, non morietur: sed si eum velim manere donec veniam, quid ad te?
- 24. Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his & scripsit hæc. Et scimus, quod verum est testimonium ejus.

Exegesis hujus Historie.

ESai. 53. v. 11. de Christo prædictum, quod post passionem & resurrectionem instituturus sit Mi-

nisterium Ecclesiasticum, per quod beneficium passionem, morte & resurrectione parta humano generi

neri in verbo Evangelii sit oblaturus, eorundemque per fidem ipsos participes facturus. Eodem spectat, quod Christus in hac tertia post resurrectionem suam manifestatione discipulis facta Petro ministerium, è quo per lapsum exciderat denuò commendat ac ovium suarum curam ipsius fidei suavissimo colloquio committit. Quamvis verò totum hoc colloquium cum Petro fuerit institutum, qui muneri suo Apostolico, ex quo trina negatione exciderat, trinà confessione restituitur, & de mortis genere, quã Deum glorificaturus erat, admonetur: prior tamen pars illius colloquii *Petrum*; posterior verò *Johannem* concernit, in quas partes hæc pericope commodè distribui potest.

In priore colloquii parte restituit Christus Petrum in munus Apostolicum, postea mortis genus eidem prædicat. Series narrationis hæc est.

1. *Tempus* exprimitur. *Cum prandissent*, τὸ ἀεσῶν, prandium dictum est vel quasi ἀόριστον τὸν, quod incertis horis sumeretur, vel quod πρὸς τὴν ἄρουα ad bellum proficiscentibus appareretur, vel ab ἀρουα, hoc est, à precibus, quia veteres nisi Deos precati ad prandium non accedebant, Plutarch. lib. 6. Symposiac. c. 6. Convivium ergo, quod Christus cum discipulis in hac manifestatione instituit, vocatur *prandium*, quia mane institutum est, ut ex præcedente Historia intelligitur. Syrus simpliciter vertit: *Cum edissent*. Hæc temporis notatio non est negligenda. Videmus enim prætermitti descriptionem sermonum, quos in ipso prandio procul dubio suavissimos & utilissimos Christus cum discipulis habuit, cum illud tantummodo colloquium describitur, quod finitò prandio inter Christum ac Petrum peculiariter fuit institutum. Quare verò descriptio illorum sermonum, uti etiam aliarum concionum ac miraculorum Christi prætermissa sit, expositum est superius. Porro quemadmodum Christus Joh. 4. v. 14. occasione aquæ fontanæ de aqua spirituali & cœlesti concionatur, & v. 35. messem frumentariam ad messem spiritualem accomodat Joh. 6, 27. à cibo corporis ad cibum animæ transit; Luc. 5, 10. à miraculosa pisciû capture occasionem de spirituali piscatura disserendi accipit: ita quoque hoc loco agit. Erant discipulorum animi & oculi in miraculosam piscium capturam intenti, ac procul dubio cogitabant labores piscationis hoc miraculo iterum sanctificari & ipsis commendari; sed Christus alium finem ostendit, propter quem post suam resurrectionem ipsis apparuerit, eandemque divino hoc miraculo comprobavit, ideò in hoc colloquio à prandio cum Simone Petro nomine omnium instituto, non solum Petrum sed & reliquos Apostolos docet, quale futurum sit ipsorum ministerium in Ecclesia, quidvè ipsis tum faciendum, tum patiendum in eo restet.

2. *Persona* nominatur, cum qua hoc colloquium institutum, videlicet cum Simone Petro. Christus eum vocat *Simonem Jona*, quod Joh. 1. v. 43. sic exponitur, quod Petrus fuerit υἱὸς Ἰωνᾶ. Matt. 16. v. 17. Βαῖτ Ἰωνᾶ, filius Jonæ. Syrus scribit *Jauna* & *Juna*. Nec verò dubium, quod Jona contractum sit ex Johanna, cum Græci aspirationem in medio dictionis scribere non possint, ideòque nomen Johannan variè scribant 2. Par. 23. v. 1. Efdr. 10. v. 6. scribitur Ἰωνᾶς. 1. Macc. 2. v. 2. Ἰωνᾶν. 1. Paral. 3. v. 15. Ἰωνᾶν, ut litera η radicalis exprimeretur. Ineptum igitur est, Harm. Tom. III. vel Gerhard. Cont. pars quinta.

quòd nomen Jonæ vertitur per columbam, quasi scilicet propter simplicitatem & mansuetudinem filius columbæ dictus fuerit Petrus, cum Jona contractum sit ex Johanna vel Johannan, quod nomen multis in V. T. attributum fuisse patet ex 1. Paral. 6. vers. 9. c. 12. v. 4. c. 26. v. 3. 2. Paral. 17. v. 15. c. 23. v. 1. cap. 28. v. 12. & c. Quæ verò causa est, quod Christus neglectis reliquis discipulis, præsertim Johanne, quem plurimum diligebat, cum solo Petro tam familiariter & amicè colloquitur, ac ovium suarum curam, ei commendat? Resp. Christus in persona Petri omnes Apostolos alloquitur, quia omnes ad Apostolatum vocati erant, omnibus dictum erat: *Accipite Spiritum sanctum, quorum unquam remiseritis peccata, remissa erunt*, omnes postea audiunt: *Ita in orbem universum, predicate Evangelium omni creature, docete omnes gentes, &c.* ac Petrus ipse ostendit, mandatum de pascendis ovibus non solum ad Apostolos tunc congregatos pertinere, sed etiam ad illos, qui in ministerio prædicandi Evangelii Apostolis successerunt 1. Pet. 5. v. 1. πρεσβυτέρους ὡς ποιμαλῶ ὡς Κύριος πρεσβύτερος. v. 2. pascite gregem Dei. Idem docet Paulus Act. 20. v. 28, *Attendite vobis & universo gregi, in quo Spiritus sanctus vos posuit Episcopos pascere Ecclesiam Dei*. Ideo verò ad Petrum Christus peculiariter convertit sermonem, non quòd à cura & officio pastoralis reliqui debeant esse exclusi, sed ut Petrus, qui gravissimè lapsus erat, & reliquos gravissimè scandalizaverat coram reliquis discipulis confirmaretur, se vocationi Apostolicæ verè restitutum esse, atque ut reliqui Apostoli, qui & ipsi à Christo defecerant, Petri exemplo discerent, se ipsos etiam in ministerium Apostolicum restitutos esse. Est igitur hoc insigne exemplum *Φιλαδελφίας* in Christo, Petrus non solum fugà & desertione, sed etiam abnegatione & execratione gravissimè peccaverat; quamvis verò Christus jam antè ipsum fuerat consolatus tum speciali nuncio, tum speciali apparitione post resurrectionem, tamen caro non cessabat eum sollicitare ad abjiciendam vocationem Apostolicam & sectanda negotia privata, quò aliqui referunt piscationem illam Petri. Christus igitur nominatim & familiarissimè coram aliis discipulis ipsum alloquitur, ut non solum de vocatione & ministerio suo ipsemet in conscientia esset certus, sed etiam reliqui discipuli cognoscerent, Petrum peculiariter lapsum peculiari ovium commendatione restitutum esse. Est autem hoc Exemplum bonitatis & *Φιλαδελφίας* Christi erga peccatores verè penitentes generale, ut docet Paulus 1. Tim. 1, 16. ideò enim Matthæum vocavit à telonio, Paulum in ipso persecutionis actu, & Petrum enormiter lapsum pristino restituit officio, ut essent exempla illius doctrinæ, quam prædicaturi erant. Eodem verò modo etiam nos ad offensæ condonationem promptos esse convenit. Matth. 11, 28. *Discedite à me, quia mitis sum*. Petrus gravissimè contra Christum deliquerat; sed Christus non solum promptè ei condonat, verum etiam in pristinum officii gradum ipsum restituit, idem etiam in nobis sic affectus Rom. 14. v. 1. Gal. 6. v. 1.

3. *Colloquium* ipsum, in quo Christus præmissa trinà quæstione de dilectione tribus distinctis vicibus Petro pascendas suas oves commendat: *Simon, Johannis, diligis me plus quam hi?* Christus commissurus Petro officium pastorale, de dilectione

prius ipsum examinat, quia nemo salutariter & cum fructu ministerium Ecclesiasticum suscipiet, qui non verè & ex toto corde Christum diligit. Munus hoc per se laboriosum est & molestum, cum nihil difficilius sit, quam homines verbo regere & sub jugo Dei continere, cum quidam sint infirmi ac parùm dociles, quidam remissi & segnes, quidam protervi & pertinaces; accedunt tentationes Satanæ, odia mundi, pericula, persecutiones, ingratitude maximæ partis, aliæque tædii causæ innumeræ, nunquam igitur in hoc officio constanter perget, seque rectè geret, nisi in cujus corde Christi amor sic regnat, ut omnia mundana ac transitoria parvi æstimans Christi gloriam & hominum salutem sibi unicè velut scopum præfixum habeat Gal. 1. v. 10. *Si hominibus placerem, Christi servus non essem.* Nec verò simpliciter Christus in dilectionem Petri inquirat, sed comparatè collatione cum reliquis Apostolis præsentibus instituta, *diligis me plus quam hi?* inquit, revocat igitur ei in memoriam præsumtionem illam, quæ paulò ante passionem reliquis sese præferens dixerat. *Etiam si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.* Matth. 26. verl. 33. Hoc ergo vult Christus dicere. Num eodem adhuc animo es, ut reliquis præsumtuose te præferas? id probè intelligens Petrus infirmitatis ac lapsus sui memor non amplius se reliquis præfert, sed simpliciter responderet, se Christum diligere. Quidam hanc quæstionem *ἰσομετρικῶς* eò referunt, quòd Petrus paulò ante ipso facto declaraverit, se majore erga Christum amore flagrare, quàm collegas reliquos, cum statim ac Christum agnovit, in mare se demiserit & cum vitæ periculo ad ipsum festinavit. Sic ergo erit sensus quæstionis: Dic perspicuè verbis, quòd, ante re ipsa declarasti, diligis ne plus quam hi collegæ? cum tantam in me ipso facto declaraveris dilectionem, vicissim declarabo summam animi mei erga te benevolentiam. Sed ex modesto Petri responso intelligitur, Christum voluisse eum sui lapsus suæque infirmitatis potius commonere, quàm fervorem caritatis in ipso prædicare. Quin & officii sui ipsum admonere voluit, quia enim majorem misericordiam in peccati remissione consecutus erat, idèd jure ab eo major dilectio repetitur, cui enim plus remittitur, plus amare debet Luc. 7. v. 47. Petrus modestè responderet: *Domine, tu scis, quòd amem te.* Christus in quæstione sua usus fuerat verbo *ἀγαπᾶν*. Petrus vero in responso utitur verbo *φιλεῖν*, cogitari igitur poterat, quòd talis sit differentia inter *ἀγαπᾶν* & *φιλεῖν*, sicut apud Latinos inter *amare*, quòd majus & *diligere*, quòd minus est. Cicero ad Brutum: *Sic igitur facies & me aut amabis, aut quo contentus sum, diliges*: Idem Clodius valde me diligit seu ut *ἐπιφαινεωτέρως* dicam, valde me amat. Sed cum hæc differentia vocabulorum non sit perpetua, cumque in tertia quæstione Christus utatur verbo *φιλεῖν* pro *ἀγαπᾶν*, idèd Syrus utrobique retinuit verb. *ἠγαπᾶν* quòd significat vehementer diligere, uterino amore completi. August. lib. 14. de civ. Dei cap. 7. *Domine Petrum Apostolum interrogans, cum dixisset: Diligis me plus quam hi? ille respondit, Domine, tu scis, quia amo te. Et iterum Dominus quæsit non utrum amaret, sed utrum diligeret eum Petrus. At ille respondit ei iterum, Domine, tu scis, quia amo te. Tertia vero interrogatione & ipse Jesus non ait, diligis me,*

sed amas me, ubi secutus ait Evangelista: Conrifiatus est Petrus, quia dixit ei tertio, amas me, cum Dominus non tertio sed semel dixerit amas me, bis autem dixerit, diligis me. Unde intelligimus, quòd etiam cum dicebat Dominus, diligis me, nil aliud dicebat, quam amas me. Petrus igitur se verè & sincerè Christum amare respondet, sed non addit, se plus quam reliquos amare, id quidam sic interpretantur, quòd Petrus non potuerit de aliorum cordibus perinde judicare ut de suo, *nemo enim novit, quid sit in homine, nisi Spiritus hominis*, qui est in eo 1. Cor. 2. v. 11. atq; hæc *αἰτιολογία* utilem præbet doctrinam, quòd de veritate & sinceritate cordis nostri ita restituari debeamus, ut interim alios non temerè abiciamus ac judicemus. Sed hæc forma responsi rectius tribuitur modestiæ & humilitati Petri, quam in acrio Caiphæ & in cribro Satanæ didicerat; antea prætuleraat se omnibus Collegis, proinde si ante negationem quæstus fuisse, procul dubio respondisset, quòd plus reliquis diligit, sed videns se turpius omnibus defecisse, demittit cristas, nec effert se supra reliquos collegas, Laudanda est hæc Petri modestia, uti etiam ingenua ipsius confessio, quòd non tacet nec dissimulat, nec ambiguit responderet, sed animi sui sensa manifestè exponit, pro vocat etiam ad ipsius Christi notitiam, quòd est argumentum bonæ conscientie in Petro, ac divinitatis in Christo, cum solius Dei sit abditos cordium recessus intrare. 1. Reg. 8. v. 39. Jerem. 17. v. 9. Observandum etiam hoc loco, quòd Petrus non amplius sibi suæque carnali persuasioni confidit, sicut ante lapsum fecerat, sed ad Christi notitiam provocat, re ipsa enim didicerat, *cor hominis esse prævum & inscrutabile*, cujus latebræ soli Deo sint perviæ Jer. 17. v. 9. Christus auditâ Petri confessione de suo erga ipsum affectu commendat ipsi pascendos suos agnos *ἑόσκειν τὰ ἀρνία µε*, *Pasce agnos meos*, inquit. Cohærent hæc cum superioribus per quandam illationem: *Si diligis me, pasce agnos meos.* *ἑόσκειν* propriè usurpatur de pastu. a armentorum vel gregum Matth. 8. v. 30. 33. Marc. 5. v. 11. 14. Luc. 8. v. 32. 34. cap. 15. v. 15. LXX. eodem sensu utuntur pro *ἡγᾶν* Gen. 29. v. 7. 9. cap. 37. v. 11. 15. cap. 41. v. 2. &c. hoc verò loco ut per *agnos* non intelliguntur animalia irrationalia, sed Christi fideles, ita quoque per *ἑόσκειν* non intelligitur pastura corporalis sed spiritualis, in qua significatione verbum *ἑόσκειν* usurpatur Esaiæ 5. v. 17. cap. 14. verl. 30. cum primis verò Ezech. 34. v. 2. & seqq. ubi idem officium ministrorum Ecclesiæ verbo pascendi aliquoties exprimitur. *ἀρνίον* diminutivum est ab *ἀρνός*, quasi dicas *agnellus*, tener adhuc & immaturus agnus. LXX. appellant *אַרְנַב* *filium ovis* Psalm. 114. v. 4. Quòd ergo Christus fideles suos vocat agnos, ostendit quosdam inter illos adhuc satis teneros & imbecilles esse, ideoque majore curâ ac diligentia tractandos Esaiæ 40. v. 11. *in brachio suo congregabit agnellos.* Agnus enim referente Basilio in Hexaem. *inter mille oves vocem matris suæ agnoscit* unde Isidorus ab agnoscendo agnos putat esse dictos, sic fideles CHRISTI inter varias & diversas doctrinas vocem pastoris sui agnoscant. Johan. 10. v. 27. *Oves meæ vocem meam audiunt.* Vocat autem suos agnos non solum ratione creationis Psalm. 110. v. 2. *ipse fecit nos & non ipsi nos oves pascuæ suæ*, sed cum primis respectu redemptionis Actor.

Actor. 20. v. 28. *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, pascere Ecclesiam Dei, quam acquisivit suo sanguine.* I. Petr. 1. v. 18. *non corruptibilibus, auro vel argento redempti estis v. 19. sed pretioso sanguine quasi agni immaculati & incontaminati Christi.* Altera vice Christus denuo repetit suam quaestionem. *Simon Jona diligis me?* non amplius comparatè quaerit, diligis me plus quam reliqui? sed simpliciter & absolutè quaerit, modestiam Petri comprobans, qui reliquis sese preferre amplius noluit. Petrus iisdem verbis respondet, *Certe, Domine, tu scis, quod amem te.* Christus ergo idem subjicit, quod prius, sed verbis mutatis. *Pasce oves meas.* Antea usus erat verba *βοσκες*, quod significat pabulum praeberè, jam verò utitur verbo *ποιμαίνεις*, quod non ad unam tantum pastoralis officii partem, sed ad reliquas omnes partes curandi gregem extenditur, quae sunt ducere ac reducere, defendere, sanare, moderari, dirigere &c. Plato in Minoe quaerentis quis sit & quo nomine vocetur *ὁ τῶν τριῶν ἐπιστάτων ἀρχὴν καὶ τῶν νέμων*, respondet *ποιμαίνων*. Metaphoricè transfertur ad Magistratus, qui dicuntur *ποιμαίνεσθαι λαόν*. Iliad. α. quo sensu *ποιμαίνεις* usurpatur Ps. 2. v. 9. Matth. 2. v. 6. Apoc. 2. v. 7. c. 12. v. 5. sicut & *πᾶσαι* pascere in hac significatione accipitur 2. Reg. 5. v. 2 cap. 7. v. 7. 1. Par. 11. v. 2. c. 17. v. 6. &c. hoc verò loco non de politico quodam dominatu, sed de cura & officio pastoralis ministris Ecclesiae competente usurpatur, quo sensu accipitur Jerem. 3. v. 15. cap. 23. v. 2. 4. Ezech. 34. v. 10. 23. Zach. 11. v. 4. 7. 9. Act. 20. v. 28. 1. Petr. 3. v. 2. Jud. v. 12. Quare verò Christus suos fideles vocet oves imbecillitatis suae loco admonendo & ad sectandas virtutes invitando, latè exponitur in Harm. Evangel. cap. 114. §. 2. Tertia in super vice Christus quaerit *Simon Jona amas me?* ubi utitur verbo *φιλέω*, Petrus propter trinam interrogationem contristatur. Id quidam sic interpretantur, quòd subira scatur propter tam exactam & toties repetitam interrogationem, sed *λυπεῖσθαι* non irae sed tristitiae affectum exprimit. Matth. 14. v. 9. cap. 17. v. 23. &c. inde Lyranus hoc loco, non fuit Petrus indignatus, sed turbatus, timuit enim, ne Christus sibi praediceret aliquem casum futurum, sicut superius ei praedixerat suam negationem, neve aliud in recessu cordis lateret, quam ipse cognoscere possit. Verè & plenariè peccatum negationis Petro erat remissum, ipse tamen peccati hujus recordatus contristatur, ita nimirum etiam remisso peccato tolerat homo miseriam, in quam per peccatum incidit, quod veteres dicunt fieri vel ad demonstrationem debitae miseriae, vel ad emendationem labilis vitae, vel ad exercitationem necessariae patientiae. Discamus autem Petri exemplo placidè & a quo animo ferendum esse, quando Christus rigidius de sui dilectione nos per crucem examinat, siquidem iustas hujus rei habet causas, quae nobis plerumq; sunt ignotae, ideò Petrus ex tristitia & turbatione animi sese colligens respondet. *Domine, tu omnia nosti, tu scis, quod amem te.* Egregia haec est confessio non solum dilectionis suae, sed etiam majestatis & divinitatis Christi. Quòd enim Petrus dicit Christum omnia nosse, id planè idem est cum eo, quòd David Ps. 7. v. 10. Jeremias c. 17. v. 9. verò Deo tribuunt, quòd scrutetur corda & renes: quòd Deam nihil quicquam latere asseritur Job.

Harm. Tom. III. vel Gerbard. Cont. pars quinta.

11. vers. 7. cap. 42. v. 2. Psal. 94. v. 11. Psalm. 139. v. 1. Hebr. 4. v. 13. Petrus igitur hanc omniscientiam Christo tribuens, verum Deum ipsum confitetur. *Tu nosti omnia*, inquit, non solum meam infirmitatem, sed & animi mei sinceritatem; si quam in abdito cordis mei recessu latentem infirmitatem vides, etiam candorem & sinceritatem cordis mei vides. CHRISTUS igitur tertio subjicit, *Pasce oves meas.* Sententia cum prioribus eadem est, sed verba eleganter sunt mutata, primò enim dixit *βοσκες τὰ ὄνια μου*, secundo dixit *ποιμαίνεις τὰ πρόβατά μου*, jam tertio priora quasi conjungit dicens, *βοσκες τὰ πρόβατά μου*. Mirè sibi placent Romanenses in hac trina ovium commendatione Petro facta, existimant enim ex eadem Monarchicum Petri, & consequenter Pontificis sui primatum in universam Ecclesiam deduci posse, unde Bonifacius VIII. c. unam sanctum extr. de majoritat. & obœdient. sic intonat: *Pasce oves meas, meas inquit generaliter, non singulariter has vel illas, per quod commississe sibi intelligit universas. Sive ergo Graeci, sive alii dicant, se Petro ejusq; successoribus non esse commissos, fateantur necesse est se de ovibus CHRISTI non esse.* Sed de suo addit Bonifacius illud generaliter, ex quo universas oves uni Petro commissas esse colligit, perinde ac si Apostolis reliquis non fuissent oves itidem commissae, cum tamen omnes audierint: *Predicite Evangelium omni creaturae, docete omnes gentes, &c.* Bellarminus lib. 1. de Pontific. Romano cap. 14. 15. & 16. tractans hunc locum tria demonstrare nititur. 1. *Soli Petro dictum esse, Pasce oves meas.* 2. *verbo illo pasce, traditam ei esse summam potestatem Ecclesiasticam.* 3. *illis vocibus oves meas, universam CHRISTI Ecclesiam designari.* Primum quòd attinet, non opus fuisset operosa probatione, Christum hoc loco solum Petrum, compellasse, quando dicit, *Pasce oves meas*, cum ex circumstantiis textus id satis evidens sit, ac à nemine nostrum unquam fuerit negatum, id verò demonstrandum erat, peculiarem quandam prerogativam universalis Episcopi & Monarchae Petro his verbis assignari, à qua reliqui Apostoli sint exclusi, id quòd ex hoc textu nunquam demonstrabitur. Non est quaestio, an solum Petrum Christus alloquatur, sed num ei mandat aut det aliquid, quòd uni tantum Petro ac nulli praeterea competat. Unum quidem Petrum compellavit Christus, sed ex eo nondum sequitur, quae dixit aut mandavit ad unum Petrum pertinere. Quid enim? num Christus Petrum ita instituit in Pastorem Ecclesiae, ut nec ipse maneat Pastor, nec alii Apostoli sint Pastores? minimè verò, sed Christus est & manet *δεξιμύλιω*. Ezech. 34. v. 12. Johan. 10. v. 12. 1. Petr. 5. v. 4. ergo pastorem curam non resignat in manus Petri, sed hac vocatione ostendit, se perpetuò conservaturum Ecclesiam per externum verbi ministerium, unde adhuc dat Ecclesiae suae Pastores Ephes. 4. v. 11. & Paulus Episcopos Ephesinos à Spiritu sancto constitutos dicit *ποιμαίνον τῶν ἐκκλησιῶν*, ut pascant Ecclesiam Actor. 20. v. 28. Eadem admonitio repetitur à Petro 1. Epist. 5. vers. 2. *Pascite eum, qui in vobis est gregem.* Quòd autem soli Petro & quidem tribus distinctis vicibus curam pascendarum ovium suarum

T t 4

suarum

suarum Christus committit, eo ipso noluit reliquis Apostolos ab hoc officio exclusos, sed quia Petrus trinam abnegatione præ reliquis gravius peccaverat, ideo hac trinam ovium commendatione ipsum confirmare voluit, quod in pristinum suum officium verè restitutus sit. Cyprianus de unit. Eccles. *Pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur.* August. de Pastor. cap. 13. *Multi erant Apostoli & uni dicitur, pascite oves meas, in ipso Petro unitatem commendavit.* Idem de agone Christiano c. 30. *Non sine causa inter omnes Apostolos hujus Ecclesie Catholice personam sustinet Petrus, huic enim Ecclesie claves regni caelorum datae sunt: & cum ei dicitur, ad omnes dicitur: Amas me, pascite oves meas.* Causam trinam commendationis ovium exponit idem tract. 123. in Johan. *Trina negationi redditur trina confessio, ne minus amor lingua serviat quam timori, & plus vocis elicuisse videatur mors imminens quam vita. presens.* Nazianz. orat. in l. lumin. *Trina interrogatio & confessio trinam reparavit negationem.* Cyrill. lib. 12. in Johan. cap. 44. *Quoniam cum aliis Apostolatus nomine Petrus ab ipso Christo decoratus ter in tempore passionis negavit, jure nunc ab eo terna confessio petitur.* Idem tradunt Ambros. in Apolog. David. cap. 9 lib. 2. de S. S. cap. 11. Epiph. contra Novatian. lib. 2. tom. 1. hares. 59. Theoph. in h. l. Sedul. lib. 4. col. 564. &c. Isidor. Pelusiota lib. 1. Epist. 103. τὸ τρίτον ἀρνήσεως τὸ τρίτον τῆς ὑπατάσεως ὁ ἀγαθὸς ἰατρός ἐξωπάτισε. Glos. ordin. ex August. de util. poenit. cap. 1. *Numerus legitimus impleatur, ter confiteatur per amorem, qui ter negaverat per timorem.* Sicut fuit indicium timoris negare Pastorem, ita officium est amoris pascere Domini gregem. Quidam trinam pascendi commendationem ad triplex Domini gregis pabulum referunt. Bernhard. serm. 2. de resurrect. col. 134. *Petrus mandatum accepit pascere tertio gregem Domini. Pascite, inquit, mente: pascite ore: pascite opere: pascite animi oratione, verbi exhortatione, exempli exhibitione.* Lyranus h. l. *Pastor Ecclesie debet subditos pascere triplici pabulo, videlicet veritatis verbo, vite exemplo, temporali subsidio.* Potest autem simpliciter ter iterata de dilectione quaestio & trina ovium commendatio eò referri, quòd Christus rem non levem sed seriam & gravem se tractare indicet. Diligere Christum est omnia Christo postponere, honores, facultates, etiam vitam ipsam, quod opus quantum sit, illi demùm intelligunt, quibus in persecutione omnia deferenda & vitæ periculum subeundum. Sic pascere Christi oves cum multis laboribus, odiis, periculis & difficultatibus est conjunctum, ut intelligunt illi, qui non se, sed Christi oves pascunt, ac officii sui partes exactè perpiciunt. Erasmi in Paraph. *Illud Dominus Jesus dignatus est explicare, quid sibi vellet ter iterata dilectionis professio; qui pro salute gregis Domini contemnit facultates suas, negligit honores huius mundi, negligit affectus suos, magnum quidem de se sinceri amoris argumentum præbet, ceterum qui non dubitat pro salute gregis vitam suam in discrimen adducere, is absolutæ caritatis certissimum documentum de dit, id olim Petrum facturum subindicat.* Quæcunque verò causa trinam illius quaestiois & ovium commendationis assignetur, certum hoc est, curam pascendi oves, quæ Petro hic commendatur, non solum cum

reliquis Apostolis, sed etiam cum cæteris Ecclesie ministris ipsi esse communem, cujus rei testimonium evidens datur non solum à Paulo Act. 20. v. 28. sed etiam ab ipso Petro 1. Epist. 5. v. 2. *τοὺς ἀδελφοὺς ποιμνίου ἑαυτοῦ ὡς τὸν ποιμνίου ἑαυτοῦ.* Bellarminus regerit, *Petrum hortari presbyteros, ut pascant gregem non universalem, sed particularem, sicut & Paulus Ephesius Episcopis, non universum gregem sed illum tantummodo commendat, in quo à Spiritu sancto constituti erant Episcopi, Petro autem & quidem soli commissam esse generalem potestatem totum gregem Christi pascendi.* Resp. sanè discrimen est inter vocationem Apostolorum & reliquorum Ecclesie ministrorum. Apostoli mandatum habent docendi in universo orbe Matth. 28. v. 19. Marc. 16. v. 16. reliqui verò Ecclesie ministri certam gregis Domini portionem sibi habent commissam, in eo igitur vocatio Petri à vocatione reliquorum Ecclesie ministrorum optimè distinguitur, interim manet illud fixum & immotum, nullum in Apostolos reliquos dominatum vel suprematum Monarchicum Petro hoc loco tribui. Ut enim indefinitè hoc loco dicitur Petro, *pascite oves meas*, ita generaliter omnibus Apostolis dicitur: *Docete omnes gentes, prædicate Evangelium omni creaturæ.* Paulus 2. Cor. 11. v. 28. dicit: *se sollicitum esse de omnibus Ecclesiis*, num propterea fuit reliquorum Apostolorum Monarchia, & partes officii Petro traditas temerè usurpavit? Petrus ipse ministris reliquis pascendi officium commendans vocat se *σοφιστὴν ἑβραίων* 1. Epist. 5. v. 1. ostendit igitur pascendi munus sibi cum ipsis commune esse, nec sibi soli præceptum, ut oves Christi pasceret. Quid multis? ut Petrus hoc loco jubetur pascere oves Christi, quæ verba sunt metaphorica, ita reliqui Apostoli jubentur discipulos Christo colligere, docere, prædicare &c. quæ verba sunt propria, & apertissimè declarant, quid per illa metaphorica intelligatur, videlicet verbum vitæ quasi quoddam animæ pabulum auditoribus proponere, quo ad vitam æternam alantur. Neque hanc pascendi potestatem à Petro reliqui Apostoli acceperunt, sed ab ipso Christo, cujus Legati fuerunt & à quo universi audierunt, *Docete omnes gentes.* Fatemur igitur, soli Petro dictum esse *pascite oves meas*, non quasi id quod dicitur, ad solum Petrum pertineat, sed quia Petrus solus propter trinam negationem ter admonetur, ut faciat officium, quod illi cum reliquis Apostolis, imo cum omnibus Ecclesie ministris fuit commune.

Secundò disputat Bellarminus, quid per verbum *Pascendi* intelligatur, statuit autem summam potestatem hoc verbo demonstrari. 1. *non proprie dicitur pascere alium, qui cibum quacunque ratione ministrat, sed qui procurat ac provider alteri cibum, quod est proprii & gubernatoris, Luc. 12. Quis, putas, inquit Dominus, est fidelis dispensator, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram.* Itaque illius est pascere, qui est super familiam constitutus. Resp. is proprie pascit, qui cibum ministrat; metaphorice, qui de cibo victuq; prospicit. Nec solus Petrus, sed reliqui Apostoli utroq; modo gregem Christi paverunt, nam & ipsi cibum quodammodo præbebant verbi prædicatione, & curabant quasi communes quidam Pastores ministrorum ordinatione, ut ovibus Christi de cibo animæ prospiceretur. Nihil ergo hic Petrus proprium aut peculiare habuit, quicquid enim in pascendo fecit, idem alii Apostoli similiter

similiter fecerunt. Demus Petrum pascere gregem, ut præpositum & gubernatorem, at ex eo nondum sequitur, quod fuerit Monarchicus & Universalis Episcopus, cum reliqui Apostoli etiam paverint ut præpositi & gubernatores, imò ad Ephesinæ Ecclesiæ ministros dicit Paulus Actor. 20 v. 28. quod S.S. eos posuerit Episcopos ποιμαίνων τὴν ἐκκλησίαν. Invertitur igitur argumentum. Fidei dispensatorem tribuit Christus δίδωται ἐν κληρῷ τὸ σκευεταίον, ergo pastoris est non solum procurare ac providere alteri cibum, sed distribuere singulis cibum, quod Petrus quidem fecit, Pontifex autem qui se Petri successorem gloriatur, non œconomi sed domini partes sibi vendicat, præclare se suo munere functum ratus, si aliis præscribat, quid facere debeant, ipse verò nequaquam patcat, aut cibum animæ ministrat. Ita quoque constituit Ἰησοῦς θεοκρατίας non imperium sed ministerium; non Domini & Monarchæ, sed œconomi & dispensatoris officium notat, quæ ergo specie hoc Christi dictum ad stabilendum Petri Monarchicum primatum afferri potest? aliud est dignitas Monarchica & principalis, aliud verò cura pastoralis. 2. per verbum Pascere intelligitur ex communi usu loquentium omnis actus pastoralis. Idem enim est pascere, quod agere pastorem seu esse pastorem. Porro actus pastoralis est non tantum præbere cibum, sed etiam ducere, tueri, præesse, regere, castigare. Pastores ovium non solum pabulum eis præbent, sed etiam regunt & baculo cogunt ut pascant, inde pascere in Scripturis accipitur pro regere Ps. 2. Pascet eos in virga ferrea. Esa. 44. de Cyro dicitur, pastor meus es tu. ποιμαίνων etiam non significat pascere quocunque modo, sed regere ac præesse. Mich. 5. Matth. 2. Apoc. 19. Resp. fatemur pascendi verbo omnes actus pastorales, adeoque totum pastoris officium intelligi, debet Petrus Ecclesiæ pastor cibum animæ præbere gregi, eundem ducere ac reducere, tueri à lupis ac reliquis feris, præesse in spiritualibus, præire voce ac virâ, regere non imperio politico sed paterno, castigare reprehensionibus, excommunicatione & reliquâ disciplinâ. Sed hoc est omnium non solum Apostolorum, sed & reliquorum Ecclesiæ ministrorum, nihil hic peculiare vel Petro vel Papæ tribuitur. Pascere in Scripturis accipi pro regere non negamus, quando sermo est vel de Christo ut Psal. 2. v. 9. (quævis ibi in Hebræo non sit pascet sed conteret) vel de Magistratu politico, Esa. 44. v. 28. interim tamen quando ministris Ecclesiæ tribuitur, non significat Monarchicum ac politicum quoddam regimen, (aliàs multi essent summi Præsides ac Monarchæ in Ecclesia, cum Eph. 4. v. 11. Christus in Ecclesia constituisse dicatur ποιμαίνων, cumque Ephesini Episcopi jubeatur ποιμαίνων Actor. 20. v. 28. quod ipsum etiam Presbyteris Petrus injungit 1. Epist. 5. v. 2.) sed tale regimen, quale convenit pastoribus, aliud enim est ποιμαίνων principum, aliud verò Ecclesiæ ministrorum, unde Christus ipse ποιμαίνων hoc loco reddidit per ποιμαίνων, & Syrustam ποιμαίνων quam ἑσπερον hoc loco vertit per ποιμαίνων. Græci observant, Christum his duabus dictionibus Apostolos admonuisse, ut tam humiles oviculas, quam validiores oves pariter curarent. Thoph. τὸ ποιμαίνων (inquit) ἦδη καὶ σκληροτέρων ἡπισταίων ἐμφαίνει, τὸ δὲ ἑσπερον τὴν ἡνωτάτην. Patrum testimonia, quæ Bellarminus adducit, nequaquam hoc probant, quod Petro Monarchica

potestas in totam Ecclesiam sit data. Chrysostr. lib. 2. de Sacerdot. officium Pastoris vocat ποιμαίνων. Augustinus hoc loco, oves pascendas regendasque Petro dicit traditas. Gregor. lib. de cura pastor. pastores vocat rectores & curam pastorem regimen. At quis nostrum hoc negat? id verò probandum erat, solum Petro cum munere pastoris commissum esse summum universale ac Monarchicum in omnes Christi oves ac totam Ecclesiam regimen ac dominatum, cujus contrarium ex ipsis Christi verbis manifestè elucet. Si enim pascere est summam potestatem exercere, tunc omnes Apostoli, imò omnes Ecclesiæ ministri erunt Papæ, cum omnes jussi sint pascere. Quod autem verbo pascendi non dominium quoddam sed ministerium denotetur, exponit ipse Petrus 1. Epist. 5. vers. 1. Presbyteros, qui in vobis sunt, obsecro ὁ σὺν πατρὶ ἑστέτε. v. 2. pascite qui in vobis est gregem Dei providentes non coacte sed spontaneè, neque turpis lucri causâ, sed voluntariè. v. 3. μηδὲ ὡς κατέκχευοντες τὸν κληρὸν non ceu dominium exercentes adversus hereditatem Dei, sed sic ut sitis exemplaria gregis. Paulus 2. Corinth. 4. v. 5. se & ceteros Apostolos vocat δούλους servos Corinthiorum. Invertendum igitur est argumentum. Petrus jubetur hoc loco pascere, Ergo prohibetur dominari, quia juxta ipsius Petri interpretationem pascendi verbo non intelligitur Monarchicus dominatus, sed fidele ministerium. Syrus notanter vertit. Pisce mihi oves meas, quasi dicat, non tuum honorem, commodum, vel lucrum, sed meam gloriam & ovium salutem in hac pastura debes quærere. Augustin. tract. 123. in Johan. Non te pascere cogita, sed oves meas: sicut meas pascere, non sicut tuas: gloriam meam in illis quære, non tuam: Dominium meum, non tuum: lucra mea, non tua. Bernhard. lib. 2. considerat. ad Eugen. Forma Apostolica hæc est, dominatio interdicitur, indicitur ministratio. Tertio loco Bellarminus confirmare nititur per oves universam Ecclesiam intelligi, statuit enim omnes omnino Christianos etiam ipsos Apostolos Petro tanquam oviculas his verbis commendari. 1. Christus bis dixit, pascite agnos meos, & semel, pascite oves meas, quod non videtur carere mysterio. Nam per agnos bis repetitos duo populi intelliguntur Judaicus & gentilis, oves semel nominata significant Episcopos, qui sunt velut matres agnorum. Vel oviculae sunt proficientes, agni incipientes & oves perfecti: vel agni intelliguntur populi, qui nullam habent curam pastorem, oviculae sunt Sacerdotes minores, id est, Presbyteri: oves sunt Sacerdotes majores, id est, Episcopi. Ex omnibus his interpretationibus efficitur, Petro universam Ecclesiam esse subiectam. Resp. ex allegoriis non potest hæc summa rei Christianæ, ut primatum illum in præfatione Bellarminus vocat, demonstrari, sed ex solo sensu literali ducuntur firma & apostolica argumenta, ut idem rectè scribit lib. 3. de verbo Dei cap. 3. unde ipse Jansenius scriptor Pontificius c. 147. Conc. Evang. allegoricam illam interpretationem respuit. Quærendum non est, ait, mysterium in eo, quod in prima interrogatione dixerit agnos meos, in secunda verò & tertia oves meas. Ostendit hoc res ipsa. Si enim in Scripturis sic licet ludere, quis erit tandem finis allegoriarum? ipsa illa varietas interpretationum infirmitatem argumenti manifestè comprobatur. Juxta fidei analogiam, per agnos intelliguntur teneri & infirmi Christiani, qui nominatim Petro com-

commendantur, ut admoneantur Ecclesiæ ministri diligentem curam illis pascendis & confirmandis impendere. Ezech. 34. v. 4. Deinde oblerandum, Christum non bis nominasse agnos, sed tantum semel, bis dixit *ἀγνῶσθαι*, semel verò *ἀγνῶσθαι*. Bellarminus suspicatur, *Græcum textum esse corruptum*, eundemq; corrigi ex versione Latina, ut semel legendum sit *ἀγνῶσθαι*. Sed hoc est ex rivis de fontibus judicare; Græci Codd. utrobique constanter legunt *ἀγνῶσθαι*, ita etiam legunt Chrysof. Theophyl. & Græci Patres omnes, atque ita legendum esse docet Syriaca paraphrasis, quæ vertit ערבי. Augustinus & alii ex veteribus, qui sequuntur Latinam versionem bis legunt *agnos*, sed ne verbo quidem indicant hoc mysterium, quod per oves ipsi Apostoli intelligantur, & Petro pascendi sint commissi. Syrus tria habet vocabula. *Pasce mihi agnos meos* אגנתיך est *agnicula* à lana sic dicta, lanæ autem nomine denotatur puritas ac mundities Es. 1. v. 18. Christus ergo fideles suos vocans אגנתיך innocentia & puritatis eos admonet. Secundò dixit. *Pasce mihi oves meas* ערבי *oves* à mixtione sic dicta, quia gregatim pascuntur: hæc igitur appellatio unitatis & concordia fideles admonet. Tertio dixit. *Pasce mihi oves meas*, נקרי & נקרי ab immolando dicta & respondet Hebræo רהל *ovis femina*, qua in appellatione infirmitatis & crucis fideles admonentur. 2. *Cum absque ulla restrictione addatur ad nomen oves pronomen meas*, manifestè significatur, eas omnes Petro commendari, ad quas extenditur pronomen meas, certum est autem, illud *meas* extendi ad omnes simpliciter, nullus enim est qui se non gloriatur ovem Christi; similes locutiones sunt, *relinquo bona mea filiis*, id est, *omnia illis relinquo*. *Cognosco oves meas* Joh. 10. id est, *omnes oves meas*. Hanc rationem Bellarm. vocat *in signem*. Resp. si hæc est vis pronominis, consequens fuerit, ministros Ecclesiæ, qui non omnes sed aliquas tantum oves pascunt, non pascere Christi oves. Quis unquam tam absurdus fuit, ut pronomen *meas* universaliter semper intelligi senserit? Exemplum quod Bellarminus adducit contra ipsummet pugnat. Si enim pater moriens sic conderet Testamentum, *relinquo bona mea filiis meis*, non id vellet, ut omnes possiderent omnia, sed & bonorum divisio inter filios fieret ac singuli suam portionem obtinerent. Ita quoque Christus oves suas pascendas Apostolis commisit, non omnes omnibus, sed singulis quasdam, prout quisque fortitùs est pascendi locum. Indefinitè igitur Petro committuntur oves, quia erat ex numero Apostolorum, qui habent mandatum prædicandi in universo orbe Matth. 28. v. 19. Quid, quòd Paulo soli dictum: *Eris mihi testis apud omnes homines?* Act. 25. v. 15. an non ergo ille potiùs omnium ovium Christi Pastor dicendus fuerit? & quidem potiùs jure, cum *plus laboraverit in Ecclesia* quàm Petrus, imò *quàm omnes Apostoli?* 1. Corinth. 15. v. 10. & *solicitudinem habuerit omnium Ecclesiarum*. 2. Corinth. 11. v. 28. 3. *Quid aliud est, pasce oves meas, quam habe curam ovilis mei? est autem unum tantum Christi ovile* Johann. 10. Ergo *universum gregem suum Christus Petro commisit*. Resp. plus est in consequente, quàm antecedens permittit. Christus commisit Petro oves suas & suum ovile. Ergo universum gregem & totum ovile ipsi com-

misit. Totius enim ovilis unus solummodò pastor est. Johan. 10. v. 16. videlicet Christus ipse ἀγνῶσθαι. qui dedit Ecclesiæ suæ Apostolos & Pastores Eph. 4. v. 11. quibus singulis certum gregem ac certa ovilia commisit, magni autem illius ovilis, id est, totius Catholice Ecclesiæ unicus Pastor ac Dominus ipse manet. Totum ovile Petro commissum esse dupliciter intelligi potest, vel quòd soli Petro non solum in omnes credentes, sed etiam ipsos Apostolos dominatus sit concessus, vel quòd prædicatio ipsius non sit alligata certo loco, sicut reliquorum ministrorum, sed quòd habeat mandatum prædicandi in toto orbe. Priori sensu negamus totum ovile Christi Petro commissum: posteriori sensu concedimus, sed hac ratione nihil peculiare præ reliquis Apostolis ipsi datum. 4. *Cum Dominus ait, pasce oves meas, vel commendavit Petro oves suas omnes, vel nullas, vel aliquas certas ac definitas, vel aliquas indefinitas*. At nemo dixerit nullas aut aliquas certas esse commendatas; id enim est manifestè falsum, nec etiam aliquas indefinitas, quia non est sapientis provisoria relinquere indefinitam curam, cum possit eam definire. præsertim cum certa confusio & perturbatio ex illa indeterminatione oriatur. Præterea commendare aliquas, & non indicare quas, idem esse videtur, ac si commendarentur nulle. Quas enim quis pascet, qui gregem suum non cognoscit? restat igitur, ut omnes suas oves Christus Petro pascendas assignaverit? Resp. Christus oves suas indefinitè commisit Petro, non has aut illas, quia Petrus erat Apostolus, cujus proprium est non certo gregi perpetuò præesse, sed nunc has, nunc illas oves pascere; nec metuendum, ne inde confusio oriretur, quia Apostoli post acceptum Spiritum sanctum ab omni ambitione liberi provincias orbis ita inter se diviserunt, ut prædicatio Evangelii ad omnes perveniret. Quamvis verò Christus hoc loco non expresserit, quas oves Petro commendaret, tamen S.S. postea & Petrum & reliquos Apostolos de eo certos fecit, quas oves pascere & quibus in locis Evangelium prædicare debeant, inde inter Petrum ac Paulum postea talis conventio facta, ut Petrus potissimum inter Judæos, Paulus inter gentes munus Apostolicum exerceeret Gal. 2. vers. 9. id verò Petrus nunquam recepisset, si oves universim omnes sibi commissas credidisset. Nec ullà veritatis specie negari potest, etiam reliquis Apostolis oves Christi commissas fuisse, de illis igitur eadem argutià quæri posset, an nullæ, an aliquæ certæ, an aliquæ indefinitæ, an omnes ipsis commissæ essent? De Patrum testimoniis, quæ Bellarm. affert, uti etiam de argumentis, quibus probamus non omnes oves ita commissas esse Petro, ut Monarchicum in illas regimen exerceret, nec per Apostolos reliquos universum gregem à Petro, fuisse partem dici posse, videatur Witakerus controver. de Pontif. quæst. 2. c. 8. §. 7. & seqq. Sutliv. l. 2. de Pontif. c. 5. D. Meisnerus parte 2. sobr. Phil. sect. 1. cap. 1. q. 4. & alii. Illud utilius hoc loco monetur, quòd metaphora *pascendi* in Scriptura V.T. frequenter officium ministrorum Ecclesiæ describatur. Num. 26. v. 17. cum Mosi à Deo mors denunciaretur, interpellat eum de successore, *ne sit populus Domini sicut oves absque pastore*. Idem nomen tribuitur ministris Ecclesiæ Cant. 1. vers. 8. Esa. 56. v. 11. cap. 63. v. 11. Jerem. 2. v. 8. c. 3. v. 15. c. 10. v. 21. cap. 17. vers. 16. cap. 22. v. 23. cap. 23. vers. 1. & seqq. cap.

25. v. 3. 4. c. 50. v. 6. Ezech. 34. integro capite hac de re agit. Mich. 5. v. 5. Zach. 10. v. 3. c. 11. v. 8. & seqq. ideo & Christus hoc loco restitutus Petro munus Apostolicum, pascendi verbo utitur, ut & ipsum & reliquos Ecclesiae ministros officii sui admoveat. 1. Pastor ovium per ostium intrat in ovile Joh. 10. v. 2. sic minister Ecclesiae legitimam habeat vocationem, non irrumpat vi, vel aliis mediis illegitimis. 2. Pastor vocat oves & quidem nominatim Joh. 10. v. 3. sic minister Ecclesiae auditorum suorum ingenia, mores & qualitates per noscere discat, ut pro diversitate Naturarum eos compellare & tractare possit. 3. Pastoris praecipuum officium est ovibus de salubribus pascuis providere: ita minister Ecclesiae verbo Dei, quod est cibus animarum, pascant auditores suos ad vitam aeternam, contra verò à venenatis haereticorum pascuis abducant & dehortentur. 4. Pastor educit oves & ante illas vadit, Joh. 10. v. 4. sic minister Ecclesiae educat auditores ex tenebris ignorantiae & peccatorum in lucem doctrinae & bonorum operum, praecat etiam non solum voce, sed & vitæ exemplo. 5. Pastor oves suas lavat ac mundat, ne pedor scabiem in illis procreet: ita minister Ecclesiae gravibus ac feris admonitionibus à mala peccatorum scabie auditores suos purgare satagat. 6. Pastor defendit oves contra incursum luporum, errantes in viam revocat, amissas quaerit, infirmas curat, contractas alligat, non suum sed ovium commodum quaerit &c. etiam vitam pro illis ponere paratus est. Ezech. 34. 16. Joh. 10. 11. haec omnia ministris Ecclesiae pulcherrimè accommodari possunt. Videat autem Romanus Pontifex, an hos pastoralia actus exerceat, & Petrum, cujus successorem sese gloria- tur, in illis imitetur. Verba Christi: *pascite oves meas*, sibi quidem soli accommodat, & Monarchicum suum dominatum ex illis probare conatur, interim tamen ne minimam quidem pastoralis officii partem legitimè & sincere tractat, quod κατὰ μέτρον demonstrare admodum proclivè foret.

Transeat ad posteriorem hujus colloquii Petrum concernentis partem, in qua post trinam ovium commendationem subjungitur *Martyrii praedictio*. Requisita erat à Petro in ovibus Christi pascendis fidelitas & diligentia, nunc exigitur etiam patientia, ut non solum pastu ovium, sed & moriendo amorem suum declaret. Est ergo talis cohaerentia. Si verè & sincerè me diligis, oves meas pascas. Si oves pascis, crux sequetur, hanc eodem erga me amore ductus patienter tolerabis. Verba praedictionis metaphorica sunt, sed ab ipso Evangelista, qui colloquio huic interfuit, exposita. Amen, amen dico tibi, cum esses junior, cingebas te, & ambulabas, quo volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet, quo non vis. Hoc autem dixit, significans quò morte glorificaturus esset Deum. Primò praemittitur gravis attestatio in re seria & magni momenti Christo usitata, qui formulam illam asseverandi toties repetit, quia ipse est, in quo & per quem omnes Dei promissiones sunt vae & apud 2. Corinth. 1. v. 20. ipse est & ἀληθὴς fidelis ille & verus testis Apoc. 3. v. 14. imò ipsa veritas Johan. 14. v. 6. Cum ante passionem Petro praediceret peccatum abnegationis, eadem asseverandi formam usus erat, Matt. 26. v. 34. Marc. 14. v. 30. Johan. 13. v. 38. eandem asseverationem hoc loco repetit, cum mar-

tyrium Petro praedicit, ut ostendat, tam certò securum martyrium, quam verè & certò impleta praedictio de abnegatione, quod ut crederet Petrus, tum quidem induci nequaquam poterat. *Passurum praedicit*, ait glossa ordinaria, qui negaturum praedixerat, hoc jam poterat resurrectione firmatus, quod immaturè pollicebatur infirmus. Porro in ipsa praedictione est ἀντιθέσις diversi temporis, aetatis & voluntatis. Cum junior esses, cingebas te & ambulabas, quo volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas & alius te cinget & ducet, quo non vis. Posteriorem ἀντιθέσεως partem manifestum est de violenta Petri morte agere, quòd scilicet in senectute ab immani carnifice cingendus sit, & manus ejus vinculis constringendae, ut ad supplicium mortis ducatur; ita namque ipse Evangelista hoc membrum declarat; in Græco est verbum ζώσσει, quo eodem verbo Christus usus fuerat, ἐζώνυες σεαυτὸν. prior autem pars ἀντιθέσεως diversimodè accipitur. Quidam enim de primis annis ministerii Petri eam intelligunt, hoc sensu: Quemadmodum juvenes, qui vegeto adhuc corpore & integris sunt viribus, liberè & expeditè ambulat, quòd volunt: cum verò senio confecti sunt, solent ab aliis duci, & nonnunquam eum ducuntur in locum, quòd minimè voluerunt; ita praedico tibi, quòd multis adhuc annis liber & expeditus verfaberis in ministerio, ad quod te vocavi, & cui trinam ovium commendatione te restitui, postquam verò ad senectutem perveneris, duceris quòd non vis, rapieris ad mortis supplicium. Hac ratione utrumq; membrum ἀντιθέσεως futurum tempus respiceret, praediceretur enim Petro, quam sortem in primis Apostolatus sui annis, & in termino ejusdem experturus sit, videlicet quòd partes officii sui liberè & expeditè per multos annos administraturus sit, & quanquam interdum conjiciendus sit in vincula, tamen potenti Dei manu ex carcere iterum liberandus, donec cursum ministerii sui absolverit, & quòd in senectute demum manibus extensis & revinctis ad mortis supplicium sit ducendus. Hanc interpretationem eventus ipse comprobat. Petrus enim die Pentecostes indutus virtute ex alto, Evangelium Christi in variis regionibus triginta septem annis liberè praedixit, usq; ad ultimum annum Imperii Neronis, à quo cruci est affixus capite in terram verso & pedibus in sublime elevatis. Hieronym in Catal. illustr. viror. Nicephor. lib. 2. cap. 34. Sed cum in praeterito Christus dicat, cum esses junior, cingebas te & ambulabas quo volebas, id eò prior pars oppositionis de praetergressis juvenilibus annis Petri rectius accipitur. Petri juvenus libertatem habebat cingendi, faciendi, ambulandi quòd lubebat; in senectute cingetur ab alio, ducetur quòd non vult, puta ad mortis supplicium, à quo Natura abhorreret. Verbum ζώνυειν respicit ad vestitum in orientalibus regionibus usitatum, utebantur enim longis & laxis vestibus, quoties igitur vel iter ingressuri, vel operis aliquid facturi, vel cum luctatore aliquo pugnaturi erant, succingebant se, ut expeditiores & paratiores essent. 2. Reg. 4. vers. 29. Luc. 12. vers. 35. cap. 17. vers. 8. Joh. 13. v. 4. Actor. 12. vers. 8. &c. & quia juvenes, utpote corpore adhuc vegeto & integris viribus praediti, ad itinera, labores & luctas expeditiores sunt, ideo Christus hoc loco dicit Petro: cum esses junior, cingebas te. Syrus habet vocem ἄνω quae signifi-

significat *puerum*, vel etiam *juvenem* quindecim aut sedecim annorum, quæ ætas in primis libertatis cupida est. Gen. 21. v. 15. Marc. 5. v. 41. Galat. 4. v. 1. Pueri cum nondum per ætatem sapiunt non coercentur legibus politicis, permittuntur libertate suâ frui & ambulare, quo volunt; postquam autem adoleverint, non amplius permittuntur liberè vagari, quo volunt, sed traduntur vel literis, vel opificiis, subjiciuntur legibus Reipublicæ, coercentur severiori disciplinâ: ita quoque Petrus, cum esset puer ac tener adhuc juvenis, utebatur libertate suâ, cingebat se, & ambulabat, quo volebat; sed in senectute, ubi ad terminum Apostolatus pervenerit, alius ipsum cinget. Nec improbabiler dicitur, Christum ad lapsum & abnegationem Petri, in qua libertate sua abusus erat, respicere, liberè enim à Christo defecerat, ambulaverat in atrium Pontificis, associaverat se Christi hostibus, quâ occasione ad abnegationem erat perductus, potissimum tamen respectus habetur ad libertatem in externis rebus juvenili ætati concessam. Possunt etiam hæc ad fidei ætates transferri. Pueri habent suos ludos & jogos, ita Dominus concedit tranquillitatem, *ducit nos sicut juventutem* Pl. 48. v. 15. tractat molliter, donec in Christo grandescamus, tunc enim destinamur cruci, ducimur quo nolumus, sicut & pueri grandescens vel ad literas vel ad opificia etiam. invitati ducuntur. V. T. fuit tempus pueritiæ Gal. 4. v. 3. dabantur terrenæ promissiones, quibus velut ludicris rebus ac puerilibus Patres. V. T. educati sunt: N. T. est tempus senectutis 1. Cor. 10. 11. in quo ducimur ad crucem Matt. 16. 24. Ut autem in V. T. fuerunt senes, ita in novo reperiuntur juvenes &c. *Cum verò senueris, extends manus tuas; significatur, Petrum non primis statim post ascensionem Christi annis supplicio affectum iri, sed ad senectutem perventurum, ac multis prius annis Evangelium in orbe prædicaturum, antequam ad violentam mortem ducatur. Eventu ipso id comprobatur, testantur enim Historiæ Anno Christi 68. vel ut alii volunt 70. ultimo Neronis anno Petrum Romæ crucifixum, Orig. apud Eusebium lib. 3. c. 1. Niceph. l. 2. Histor. cap. 34. Extensio manuum ad genus mortis videlicet ad crucifixionem à quibusdam refertur, cum Evangelista verba Christi sic interpretetur, quod significant *ποιότης & θανάτος*, qualitatem mortis, quam Petrus erat subiturus, *Tunc Petrus ab alio singitur cum cruci astringitur*, ait Tertull. l. advers. Gnost. c. 15. Sed cum in aliis etiam violentæ mortis generibus quàm in crucifixione manus extendantur, cumque addatur, *alius te cinget & ducet, quo non vis*, ideò ad constrictionem per vincula, quæ imponi solent illis, qui ad supplicium ducuntur, simplicius refertur, ut significantur manus extendendæ, non ut clavis figerentur, sed ut loris vincerentur. Si Petrus capite in terram demisso & pedibus cælum versus erectis crucifixus est, ut paulo post ex Euseb. dicitur, necesse utiq; fuit, pedes potius extensos sive diductos, manus autem conjunctas instar pedum, nec enim aliter ferebat formam crucis. Syrus reddidit: Alius cingit lumbos suos. Proponitur igitur in exemplo Petri solennis fortuna ministrorum Ecclesiæ in hoc mundo, quod propter confessionem & prædicationem Evangelii odia, pericula, quandoque etiam mortem ipsam sustinere cogantur, Matth. 10. vers. 16. Johann. 15.*

v. 18. cap. 16. vers. 2. &c. id quod exempla Prophetarum, Apostolorum, Johannis Baptistæ, adeoque omnium Martyrum evidenter comprobant. Meritò igitur Christus Petro oves suas commendaturus de dilectione prius ipsum quærit, sine quâ nemo poterit a quo animo tolerare adversa, quæ ob ministerium contingere solent: ac proponitur in his verbis optimus commentarius verborum Christi, quid scilicet sit oves Christi pascere, videlicet non exercere dominationem in oves, sed luporum, hoc est, persecutorum ac Tyrannorum furori expositum esse. Quare vero Petro dicitur, *alius te ducet, quo non vis?* cum tamen Euseb. lib. 3. Historia Eccles. cap. 1. testetur, Petrum tantæ animi promittudine suscepisse crucem, ut voluerit capite in terram demisso & in versis vestigiis crucifigi, indignum se dicens, qui eo modo crucifigatur, quo Christus, erecto scilicet capite. Gloss. ordinar. ex August. tract. 123. in Johan. respondet, *Petrum nolentem ad mortem venisse, sed postea affectum infirmitatis, quo nemo vult mori, reliquisse.* Et sanè dubium nullum, quin Petrus affectum carnis mortem horrescentis Spiritus robore superaverit, interim tamen cum in ipso crucis supplicio caro Petri manserit caro, hoc est, infirmitatibus circumdata, ideo distinctione Spiritus & carnis in Petro res optimè explicatur. Petrus cum coram Concilio Hierosolymitano unà cum reliquis Apostolis flagris cade-retur, *gaudens à conspectu Concilii exivit*, Actor. 5. v. 41. eodem affectu etiam crucem suscepit. Sed hæc prompta voluntas non profecta est à carne, sed ex Spiritu; Christus vero hic loquitur de refractaria Petri carne, *in qua adhuc peccatum habitat*, Rom. 7. vers. 18. *que Spiritui in renatis adhuc repugnat* Galat. 5. vers. 17. *de lege membrorum, quæ repugnat, legimentis*, Rom. 7. vers. 23. Quamvis vero Petrus infirmitatem carnis repugnantis in ipsa passione ac morte sentiat, nihilo tamen minus ipsius passione & morte glorificatur Deus, quia scilicet in firmitates adherentes agnoscit & deplorat, fide in Christum easdem sibi condonari petit ac Spiritu illis resistit, easdemque vincit. Magnum hoc præbet nobis solatium, si quando & nos in persecutionibus trepidantes infirmitates nostras sentimus, ne propterea respondeamus animum, sed cogitemus, etiam sanctissimos Martyres infirmitatem carnis, quam in hoc mundo adhuc circumgestant, sensisse, ut non nisi secum ipsis pugnando de hostibus veritatis triumphum agere potuerint. Augustinus tractat. 123. in Johannem. *Molestia quantacunque sit mortis, debet eam vincere vis amoris, quo amatur ille, qui cum sit vita nostra, etiam mortem voluit perferre pro nobis, nam si nulla esset mortis vel parva molestia, non esset tam magna Martyrum gloria.* Est autem hæc innarrabilis DEI misericordia, quod opera & passiones nostras, quibus adherent infirmitates & defectus multiplices, tanti æstimet, ut illis se glorificari dicat, sit hoc omne propter sanctissimum Christi meritum & perfectissimam illius obædientiam, quo velut umbraculo infirmitates, navi ac defectus, operibus & passionibus nostris adhuc inhaerentes obteguntur, ne in conspectum DEI veniant, sed pro sanctis operibus & gloriosis passionibus ab ipso reputentur, sicut Evangelista hoc loco addit, quod Christus hoc

hoc dixerit Petro significans, qua morte glorificaturus esset Deum: quod videlicet non naturali, sed violento mortis genere obiturus, & veritatem Evangelii confirmaturus sit, eo enim spectant verba. *Extendens manus tuas & alius te cinget & ducet, quod non vis.* Quidam statuunt ipsam speciem violentæ mortis, videlicet crucifixionem extensione manuum significari, sicut *πρωτης θανάτου* exprimitur Joh. 12. v. 33. Sed cum superius demonstratum sit, extensionem illam de vinculis Petro ad supplicium ducto injectis rectius intelligi, ideo verba Evangelistæ in genere de violenta Petri morte accipimus, postea vero cum Christus surgens à prandio dicit Petro, *sequere me*, ipsa mortis species, videlicet crucifixio rectè denotata fuit, ut paulò post dicemus. Accuratè ergò hic notandum, quod Johannes dicit, Petrum Martyrio suo Deum glorificaturum. Mors Sanctorum Martyrum in oculis mundi & carnis est turpis, flagitiosa & abominabilis, sed in oculis Domini est gloriosa. Pl. 116. v. 15. *Preciosa est mors Sanctorum in conspectu ejus.* Quomodo autem glorificatur Deus Martyrum morte? ostendunt morte suâ sancti Martyres, veram ac certam esse doctrinam, quam non dubitant suo sanguine obfigurare, hac ratione nomen Dei inter homines glorificatur: ostendunt etiam, quod omnia hujus mundi bona, etiam vita ipsa, confessioni veritatis & amoris Dei sit postponenda. Sancti non sunt vitæ suæ prodigi, non ruunt in supplicia, multo minùs sibi ipsis manus inferunt, sicut Donatistæ, Anabaptistæ & alii fanatici, uti etiam quidam desperandi inter Ethnicos faciunt, sed agnoscunt, vitam esse donum Dei, ideo eam non abijciunt temerè ac sine necessitate. Quando vero agitur de gloria Dei, hoc est, quando vel confessio doctrinæ cœlestis, vel vita ipsa deferenda, tunc patiuntur se duci, quo aliàs, si absque confessione doctrinæ esset, duci nollent; malunt ergo vitam amittere, quam verbum Dei negare, hac ratione glorificatur Deus, agnoscitur veritas verbi, excitatur in animis hominum reverentia erga doctrinam cœlestem, ac re ipsa ostenditur, amorem, timorem & honorem Dei omnibus vitæ hujus bonis, inter quæ ipsa vita præcipuum locum obtinet, præferendum esse. Sic Petrus suo Martyrio testatus est, verum esse Evangelionem de Christo, cum vitam sibi maxime caram amittere maluit, quam ab hac confessione discedere, hac ratione Christus & in Christo etiam Pater cœlestis glorificatur. Johan. 13. v. 31. *Nunc clarificatus est Filius hominis & Deus clarificatus est in eo.* Et quia Martyres suâ morte Deum glorificant, ideo ipsi vicissim à Deo glorificantur & æternâ gloriâ ornantur. 1. Sam. 2. v. 30. *Glorificantes me glorificabo.* Neque tamen ex merito passionis gloriam cœlestem consequuntur, non enim dicit Evangelista, quâ morte Petrus promeriturus esset vitam æternam, & cum in ipsa passione Petrus ducatur, quo non vult, ex eo intelligitur, quod passio sit impura & patientia imperfecta, ut nec sua nec aliorum peccata eadem expiare possit, sed totum hoc ex gratia propter Christum fide apprehensum Sanctis contingit, quod suis passionibus Deum glorificent, & per easdem in gloriam cœlestem intrent, cum in se & ex se non sint condignæ ad futuram gloriam. Rom. 8. v. 18. Ambros. in h. l. *Si morimur pro Christo, & ille mor-*

Harm. Tom. III. vel Gerbard, Cont. pars quinta.

tuus est pro nobis, sed ille, ut prodesset nobis, nostra autem mors non illi proficit, sed nobis; temporalem enim vitam perdimus, ut nobis rependatur æterna. Et quid mirum, si servi moriantur pro bono Domino, quando Dominus mortuus est pro servis & malis? Euthym in c. 21. Johan. *Gloria est non discipuli tantum, sed & Dei, mors quâ quis propter eum supplicio afficitur, ejus quidem qui occiditur, quia pro Deo moritur: DEI autem, quod talem habeat discipulum.* Nos autem exemplo Petri discamus omnes passiones & actiones nostras ita instituire, ut per illas Deus glorificetur. 1. Cor. 10, 31. *illud sit fide, invocatione, confessione, obsequio verbi, bonis operibus, patientiâ in ærumnis ac tolerandâ morte divinitus impositâ.* Atque hæc est prædictio de morte Petri, quâ Christus confirmat confessionem illam Petri, *Domine, tu nosti omnia;* cum enim futura, quæ post aliquot annorum decursum demum contigerunt, Christus tam exactè sciat & prædicat, eo ipso suam omniscientiam & divinitatem manifestè comprobatur. Facit hoc ipsum ad alendam fidem & patientiam in cruce, videmus enim Christum afflictiones Ecclesiæ & membrorum suorum probe scire, neque quicquam ipso vel inscio vel invito nobis accidere, sicut ea, quæ Petro hic prædicat, triginta septem annis post hoc colloquium, ultimo scilicet Neronis anno, sunt impleta; promptè igitur obœdiamus Deo sub cruce nos vocanti, acquiescentes in bona ejus voluntate.

Porro cum Christus hac ratione Petro Martyrium suum prædixisset, surgens à prandio cœpit abire & dixit Petro; *sequere me.* Quod enim non amplius prandio assidens, sed surgens & abitum parans hoc dixerit, patet ex eo, quod Petrus oculis retrò conversis Johannem sequentem vidisse dicitur. Quemadmodum enim Prophetæ V. T. non solum verbis sed & gestibus ac factis quædam significabant: ita Christus alius quoddam hoc præcepto de sui sequela Petro præfigurare voluit, quod cum Petrus fortè nondum intelligeret, incessu pedum sequi cœpit, *secutus est etiam Johannes,* qui sciebat se à Christo diligi, cum in ultima cœna ante passionem super pectus Christi recubisset, & proditoris manifestationem à Domino impetrasset. Quid autem verbis hisce, *sequere me,* Christus à Petro requisiverit, quidve sibi illis voluerit, ex antecedentibus colligitur. Imposuerat Petro pastorale officium, & prædixerat ei Martyrium, surgens ergo dixit Petro, *sequere me,* & sic per illam sequelam corporalem idem significabat, quod verbis prius expresserat. Primo exemplum suum in pascendis ovibus ipsi proponit. Scis quomodo versatus sim hæcenus in docendâ munere à Patre cœlesti mihi commisso: scis quantâ diligentia oves mihi ab ipso traditas pavèrim, *ut autem misit me Pater, ita & ego te mitto* Joh. 20. v. 21. ergo in exemplum fidelitatis, diligentia & industria meæ velut in speculum perpetuo intueri. Sic igitur Christus Petro & Pastoribus reliquis omnibus sese ducem ac *ὁδηγόν* proponit, quem in ministerio sequantur. Cum enim *pro Christo legatione fungantur* 2. Cor. 5. v. 20. atque idem omnino officium administrent, quod Christus in diebus carnis suæ docendo & prædicando administravit, ideo æquum est, ut pari studio & diligentia gregem Dominicum curent. Deinde exemplum suum in obeunda morte ipsi pro-

proponit. Scis, quid præmii loco pro hac ovium-
 passura in mundo reportaverim, quid ab impiis
 passus sim, & quomodo per passiones in gloriam
 intraverim, hinc cognosce, quid expectes, hinc
 pete, unde erigaris. In Historia passionis cum
 Petrus quæreret, *Domine, quò vadis?* audit à Christo.
*Quo ego vado, non potes me sequi modò, sequeris autem
 postea* Johan. 13. v. 36. quibus verbis tectè indicat,
 quod Petrus suo tempore idem præmii à munda
 do relaturus sit, quod ipse retulerit, videlicet
 mortis supplicium. Hujus prædictionis admonet
 hoc loco Petrum, quando dicit, *sequere me*, q. d.
 antea ex carnis affectu pollicitus es, te omninò me
 sequi velle, si vel maximè animam tuam pro me
 ponere debeas Joh. 13. v. 37. sed quomodo effectui
 illud datum, & quam minimè omnium me secutus
 sis, tu tibi ipsi optimè conscius es; quando verò
 Spiritus virtute ex alto indutus eris, tunc in veri-
 tatis Evangelicæ confessione ita confirmaberis, ut
 nequaquam dubites ad mortem usque me sequi.
 Hunc verborum Christi sensum ex Spiritus revela-
 tione postea intellexit Petrus, unde sic scribit 2.
 Epist. 1. vers. 14. *Scio, quòd propediem tabernaculum
 meum depositurus sim, sicut Dominus noster Jesus Chris-
 tus mihi significavit.* Quidam hanc explicatio-
 nem colligunt ex oppositione. Sicut manere de
 Johanne usurpatum non potest intelligi eo sensu,
 quasi nollet Christus Johannem se sequi, id est, pa-
 scere oves Christi, fuit enim constitutus Apосто-
 lus, sed tantum de vita ejus quo modo intellexerunt
 Apostoli & ipse Johannes explicat: sic sequi de
 Petro usurpatum exponendum est de morte Petri.
 Denique verbis Christi, *sequere me*, ipsam speciem
 mortis videlicet crucifixionem tectè Petro prædi-
 ctam esse, non absurde dicitur, cum eventus hoc
 ipsum comprobaret. Testantur enim Historiæ,
 Petrum à Nerone Romæ crucifixum capite in ter-
 ram demisso, & pedibus in sublime elatis. Sic ergò
 sensus erit: Cruci sum affixus, tu me sequeris,
 idem tibi continget, eadem crucis ignomia te
 manet; sequere igitur animo constanti & infra-
 cto, meum intuitus exemplum. Est autem du-
 plex sequela Christi, generalis & specialis. Quamvis
 enim non omnes p̄ eo modo jubeantur ac possint
 sequi Christum, quo Petrus, qui ad mortem usque
 crucis ipsum secutus, vel quo juvenis ille Matt 19.
 v. 21. qui speciali mandato omnia bona venderet,
 pauperibus precium distribuere, & in scholam
 Christi se conferre, eundemque individue sequi
 iustus est, hæc enim est specialis sequela, ad quam
 etiam pertinet vocatio Apostolorum Matth. 4.
 v. 20. cap. 9. vers. 9. Marc. 2. vers. 14. Luc. 5. ver-
 su 11. &c. tamen est alia quædam sequela Chri-
 sti generalis & omnibus vere piis necessaria, de
 qua Matth. 10. v. 38. *Qui non accipit crucem suam
 & sequitur me, non est me dignus.* Matth. 16. vers. 24.
*Si quis vult post me venire, abneget seipsum & tollat cru-
 cem suam & sequatur me*, quod repetitur Marci 8. v.
 34. Luc. 9. v. 23. cap. 14. v. 27. ubi itidem vox ἀπολε-
 θῆναι habetur, hæc sequela consistit in fidei constan-
 tia, in vitæ innocentia, in carnis mortificatione,
 in sui abnegatione, & in crucis tolerantia. Ut
 enim Petrus per crucem dicitur sequi Christum;
 ita ad consortium crucis vocati cogitemus per ean-
 dem nos conformes reddi Filio Dei. Rom. 8. v. 29.
 unde omnes calamitates crucis nomine vocantur,

quia per eandem Christo crucifixo conformamur,
 & Christus suâ cruce omnes passiones nostras san-
 ctificavit & consecravit, ut sint nobis salutare, &
 sint via ad gloriam sicut ipse per crucem in gloriam
 intravit. Luc. 24. v. 26. Act. 14. v. 22. Rom. 8. v. 28.
 sequamur etiam Christum per crucem hoc modo,
 ut ab ipso discamus, quomodo in cruce nos debea-
 mus gerere. Matth. 11. v. 28. Philip. 2. v. 5. 1. Petri 2.
 v. 21. & 23.

Altera pars hujus colloquii concernit Johannem.
 Cum enim Petrus Christum sequeretur, conversus,
 id est, retrospiciens, (ita namque usurpatur vocabu-
 lum ἐπισπαρῆς, Matth. 9. v. 22. Marc. 5. v. 30. c. 8. v. 33.
 Apoc. 1. v. 12. & σπαρῆς Matth. 16. v. 23. Luc. 7. v. 9.
 & 44. Joh. 20. v. 14. &c.) videt illum discipulum, quem
 diligebat Jesus, sequentem, qui & recubuit in cana
 super pectus ejus & dixit, *Domine, quis est ille, qui tradit
 te* (quæ est periphrasis Johannis Evangelicæ etiam
 superius repetita) Hunc ergò cum vidisset Petrus, ex
 curiositate quærivit, & dicit Jesu, *Domine, hic autem quis?*
 sic igitur mandatum Christi propheticum, sequitur curio-
 sum Petri quæsitum. Petrus paulò antè à Christo au-
 dierat, quid de se futurum esset, quomodo scilicet per
 cruentum mortis supplicium Christum sequi debe-
 at; sed hac exitus sui manifestatione non est con-
 tentus, inquit etiam ex curiositate de exitu Johan-
 nis. & τὸ τί; ait, *quid de illo fiet?* Syrus reddidit:
Domine mi, & hic quid? Antequam verò sensum
 quæstionis & affectum, ex quo profluxit, plenius ex-
 cutiamus, exponendæ sunt causæ, propter quas tam
 longa periphrasis Johannis Evangelicæ addatur.
 Factum hoc ideo, quia ipse Johannes hanc Histo-
 riam descripsit, voluit igitur πρὸς τὸν ποῦν
 quàm disertâ nominis expressione sui ipsius memi-
 nisse. 2. hac periphrasi indicatur causa, propter
 quam solus Johannes reliquis discipulis defidentibus
 Christo & Petrum sit secutus, noverat se à
 Christo diligi, recubuerat in cœna super pectus
 ejus, impetraverat manifestationem proditoris,
 noluit igitur à Christi latere avelli, sed ipsum secutus
 est, licet soli Petro diceretur, *Sequere me*. 3. eadem
 paraphrasis commendat nobis hanc ipsam & totam
 Evangelicam Historiam à Johanne descriptam. In
 pectore Jesu sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ re-
 conditi Coloss. 2. v. 3. supra hoc pectus recubuit Jo-
 hannes, quem Christus majori ceteris sapientiæ &
 scientiæ singularis munere donavit, in quo figura-
 batur (ait glossa ordin.) quanta arcana divinitatis
 præ ceteris esset scripturus. Ambrosius lib. 3. de Sa-
 crament. cap. 2. in med. *Johannes verè præ ceteris
 magna vidit mysteria.* Et postea: *Omnes quidem
 sancti Evangelicæ, omnes Apostoli præter proditerem
 sancti, tamen S. Johannes, qui ultimus scripsit Evan-
 gelium, quasi necessarius requisitus & electus à Christo ma-
 jore quadam cubâ sudit æterna mysteria; quicquid locutus
 est, mysterium est.* 4. si quæstionem Petri piæ soli-
 tudini tribuere velimus, dici potest, hac para-
 phrasi exponi causam, quâ compulsus fuerit ad
 movendam illam quæstionem, absurdum enim
 putabat, se solum vocari omisso Johanne, quem
 semper Christus tantoperè dilexerit. Sed cum
 paulò post demonstrandum sit, curiositati tribu-
 endum esse hoc quæsitum, ideo rectius dicitur hac
 paraphrasi peccatum curiositatis exaggerari. Chri-
 stus singulariter Johannem diligebat. Petrus
 igitur

igitur intempestivè pro eo sollicitus est: non negliget Christus eum, quem sibi habet charissimum. Petrus videt Johannem sequentem, frustra igitur quærit, quid autem ille? si cunctantem ac desidem vidisset, locum forassis habuisset illa quæstio, cum verò videat sequentem, cur intempestivè & curiosè de eo quærit? Johannes super pectus Christi in ultima cœna recubuerat, & proditoris manifestationem impetraverat; conscius erat secretorum Christi, nec reprehendebatur, cum de proditore quæreret, sicut h. l. Petrus reprehenditur, cum de Johanne conditione quæreret, intempestiva igitur & curiosâ nimis est Petri quæstio. Sensum quæstionis quòd attinet, cum in præcedentibus oves suas Christus Petro commendaverit, idè quidam existimant, de officio docendi Petrum quærere. Commisisti mihi pascendas oves, quid autem ille? num & ipse debet gregem pascere ac mecum in Ecclesia docere? Sed cum Petro probè constiterit, Johannem æquè ac se ad Apostolatum vocatum esse & à Christo audiisse, *Sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos*, idè non est verisimile de docendi munere ipsum quærere voluisse. Quidam in genere de conditione Johannis à Petro quæsitum statuunt. Audivi meam vocationem, quid mihi agendum ac patiendum sit, illius autem quæ erit vocatio? quid ille ager? quid ipsi expectandum? Hæc interpretatio non est absurda, cum genus suas species complectatur, interim tamen ex circumstantiis textus appareret, Petrum in specie quærere non de tota Johannis vocatione ac conditione, sed de vitæ exitu, sive mortis genere, uti paulò post plenius demonstrabitur. Quidam hunc esse volunt quæstionis sensum. Jussus sum te sequi, quid autem ille? cur ego solus vocor, ut te sequar? cum Johannem tanto operè diligas, cur ille non jubetur itidem te sequi. Sed textus series ostendit, quæsitum Petri alius quiddam quam sequelam corporalem respicere, ac de mortis genere, sive vitæ exitu, qui Johanni expectandus sit, ipsum quærere. Apparet id tum *ex antecedentibus*, tum vel maximè *ex consequentibus*. Audierat Petrus à Christo: *Cum senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet, quo non vis; sibi igitur soli tam tristia prædici ægrius ferens, de Johanne quæreret, quid autem ille? num idem vitæ exitus ipsum manet? num violentâ in tranquillâ morte in senectute bona morietur? fortè hæc mors violenta abnegationis meæ erit pœna, Johannes autem quem peculiariter diligis, peculiari prærogativâ à violento mortis supplicio liber erit? Hic quæstionis sensus ex Christi responso manifestius elucefcit. *Si cum velim manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere*, id est, Nihil ad te atinet scire, quo genere mortis illum evocare velim, tu relicta curiositate me sequere. Ex quo etiam affectus Petri apparet, quo scilicet animo atque affectu hanc quæstionem proposuerit. Quidam *pia sollicitudine* eam tribuunt hoc sensu. Audio grave onus pascendi gregem Dominicum & mortem violentam subeundi mihi imponi, quid autem ille? num in hisce separandus sum à fidissimo hoc meo Achate? destituarnè ejus operâ, auxilio & consolatione? Testatur enim Historia Evangelica, peculiarem quandam societatem & familiaritatem inter Petrum & Johannem fuisse, Luc. 22, 8. ambo mittuntur ad parandû pascha. Joh. 13, 24. innuit Petrus Jo-*

Harm. Tom. III. vel Gerbard. Cont. pars quinta.

hanni, ut de proditore quærat. Joh. 20, v. 4. post resurrectionem uterque currit ad sepulchrum Christi. Joh. 21, v. 7. Petrus à Johanne admonetur Christum in littore adesse. Act. 3, v. 4. post ascensionem Christi ascendunt simul in templum & edunt miraculum in claudio. Act. 4, v. 19. post incarcerationem edunt præclaram confessionem. Act. 8, v. 14. simul mittuntur ad confirmandos Samaritanos. Constat igitur, Petrum Johannis societate peculiariter delectatum, cogitari igitur poterat, ex pio quodam affectu, & sollicitudine hoc quæsitum de Johanne proficisci; Chrysol. hom. 88. in Joh. *Quemadmodum (Petrus) in cana interrogare non ausus, Johannem suffecit (αεγβαλλεται) ita nunc vicem reddit arbitratus eum velle, sed non audere de se sciscitari*. Sed severum Christi responsum ostendit contrarium, videl. non ex pio affectu, sed ex curiositatis vitio Petrum quærere, quid autem ille? ut sit sensus: Cum mihi tam tristia sint prædicta, quid huic expectandum? egone solus ita tractabor? cur ille evadet liber? quid præ reliquis deliqui, ut durius sim tractandus? Ita cum curiositate quædam impatientia conjuncta est. Est ergò hoc evidens exemplum infirmitatis in sanctis. Petrus gravissimè peccaverat audaciâ, temeritate, præsumptione, desertione & abnegatione Christi, ab hoc lapsu per veram pœnitentiam surrexerat; sed vix dum erectum videmus iterum labentem & curiositate peccantem, quamvis hic lapsus sit mitior & tolerabilior priore. Hoc certe animis nostris securitatem excutere & serium Dei timorem in nobis excitare debet, ut *ἀνεπίθεως ambulemus*, Eph. 5, vers. 15. *cum timore ac tremore*. Phil. 2, v. 12. nutantibus enim illis columnis quis non tremat? Petrus paulò ante cum in mare se dimitteret, exhibuerat specimen magnæ fidei & caritatis erga Christum, professus etiam erat, se verè & sincere Christum diligere; jam verò curiositate ita peccat, ut graviter à Christo reprehendatur. Est autem curiositatis vitium Naturæ nostræ innatum ac latissimè omninò patens, cujus species vix percereri possunt omnes. Peccant enim curiositate, 1. qui non contenti suâ vocatione, vel eâ etiam relicta invadunt in alienam, quos Petrus vocat ἀλλοτριωπισκόνες 1. Epist. 3, vers. 15. innatum enim omnibus hoc vitium, ut alterius sortem ac vocationem semper statuunt beatiorè, tranquilliorè ac jucundiorè;

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus;

inde oritur negligentia in officio commisso, ægritudo non necessaria, prohibitum alienæ functionis desiderium, admiratio propriarum virium, impatientia & mala alia sexcenta; meritò igitur contra hoc fastidium vocationis propriæ & desiderium alienæ graviter intonat Siracides cap. 3, vers. 19. & seqq. Paulus eos vocat ἀτάκτως περιπατούντες ἢ περιεργαζομένους 2. Thess. 3, vers. 11. 2. qui ex supersticiosa alienæ sanctitatis admiratione deserunt legitimum vitæ suæ genus, sequuntur exempla Sanctorum sine verbo Dei, idè non sunt imitatores sed simiæ Sanctorum, quia opera eorum sectari volunt, à quorum fide & Spiritu longissimè absunt. Hac de re latè tractat D. Luther. in Post. Eccl. in expl. hujus textus. Nos in vocatione ea, in quam Deus unumquemque collocavit, Christum sequamur.

mur, nec respiciamus singularia facta Sanctorum, quam vitæ regulam tenuerit Augustinus, quam Basiliius, quam Bernhardus, sed perpetuo cordibus & auribus nostris insonet illud Christi. *Tu me sequere.* 3. qui in cruce respiciunt aliorum exempla, qui minus affliguntur, & propterea redduntur impatientes, quod præ reliquis durius tractentur, invident alienæ felicitati, seque unos omnium statuunt esse miserimos. Sed relicta hac curiositate audiamus vocem Christi. *Quid hoc ad te? tu me sequere.* Consideremus mirandam Dei sapientiam & iustitiam in distributione crucis inæquali, sequamur Christum promte, sive per rosetum sive per senticetum, nos ducat, nec respiciamus exempla eorum, qui mitius tractantur, sed potius Christi Ducis nostri exemplum, qui inter omnes Dei filios durissime tractatus, ad cuius passiones comparatæ nostræ calamitates sunt rosæ ac saccharum. 4. qui futuros rerum eventus, quos Pater cœlestis posuit in potestate sua, inquirere satagunt, quo pertinent Astrologicæ prædictiones de successu actionum, de mortis genere &c. Genethliacorum nugamenta, fortilegia, & reliquæ artes fatidicæ. 5. Pertinet etiam hoc ad curiositatem, quando subditi de regimine Magistratus, auditores de officio Pastorum, discipuli de institutione præceptorum &c. temerarium ferunt iudicium, atque ex *δοξασοφίας* omnibus innatâ statuunt, se partes officii longè rectius & dexterius exequi & posse; si gubernacula rerum ipsis tradantur. Tâmlatè scilicet in tota humana vita patet curiositatis vitium, ut perpetua omnium vox sit, *quid autem ille?* Sciamus verò, curiositatem esse peccatum non leve nec contemnendum, cum Petrus ex Christi responso cautior factus *ἀλλοσερσιωσι κάπης* cum homicidis, furibus ac maleficis conjugat ac veros Christianos illis opponat. 1. Epist. 4. v. 15. & 16. idem etiam Christus graviter hoc loco respondet Petro: *Si eum velim manere, donec veniam, quid ad te? tu sequere me.* Sic ergo curiosum Petri quæsitum excipit severum Christi responsum, in quo à curiosa de Johanne inquisitione Petrum primò revocat, postea verò mandatum de sui sequela denuò inculcat. Prius in forma hypotheticæ propositionis & acris quaestionis proponitur. *Si eum velim manere, donec veniam, quid ad te?* Latinus Interpres legit, *sic eum volo manere.* Sed Græci Codices constanter legunt, *εάν αὐτὸν θέλω μείνειν*: ita etiam legunt Cyrillus, Chrysostomus, Theophylactus in hunc locum, & Hieronymus lib. 1. adversus Jovin. Ipse etiam contextus refellit eos, qui legunt, *Sic eum volo manere*, sequitur enim. *Et non dixit Jesus, quòd discipulus ille non moriatur, sed si eum velim manere, donec veniam &c.* Quòd si legamus, *sic eum volo manere*, planè dixisset, non moriturum donec veniret, quòd Johannes dictum negat. Augustinus Latinos Codd. secutus legit, *sic eum volo manere.* Quamvis verò Erasmus in annot. hoc loco moneat, locum Augustini esse corruptum, & ab indocto quodam sciolo si in sic mutatum. *Cum fatetur* (inquit) *objici posse, Dominum non dixisse quidem, quòd Johannes non esset moriturus, sed tamen innuisse, nonnè satis aperit, quid legerit?* operosa tamen Augustini de vero intellectu hujus loci disputatio manifestè ostendit, ipsum omnino legisse, *Sic volo eum manere.* Ambrosius etiam legit, *Sic eum volo manere*, in Comment. Psal. 45. & in 1. vers. octo-

narii 20. Psal. 118. *Quamvis verò omnes Græci Codices constanter legant, εὐν θέλω*, informata hypothetica, quamvis etiam Evangelista disertis verbis moneat, Christum non dixisse, quòd discipulus ille non sit moriturus, sed *si eum velim manere donec veniam*; tamen corrupta versio Latina mirificis opinionibus de Johanne occasionem dedit. Sic enim scribit Lyranus h. l. *Occasione hujus verbi dixerunt aliqui, quòd Johannes non est mortuus, sed cum Enoch & Elia translatus in Paradisum.* (Ambrosius in Ps. 45. conjungit eum cum Enocho, qui raptus est, ne malitia sæculi turbaretur. Nicephorus lib. 1. Hist. Eccles. 35. *mortuus est Johannes eo, quo Dei genitrix, modo; confestim enim revixit ac resurrexit incorruptibili se. corpore alterum Magistrum expectans adventum.* Corn. Jans. cap. 148. Harm. refert, quosdam addere, quòd Johannes cum Enocho & Elia ex Paradiso circa adventum Christi venturus sit ad prædicandum Evangelium ac cum illis sub Antichristo occidendus.) *Alii autem dicunt, quòd in sepulchro suo adhuc vivens jaceat, ibique dormiat, ex hoc accipientes signum, quòd in sepulchro ejus videtur quosdam scaturitio manna per modum ebullitionis surgere, id dicunt causari ab ejus anbelitu* (Hujus opinionis meminit Augustinus eandemque argumento ex dilectione Christi erga Johannem refellit: *Quomodo enim discipulo, quem præceteris Dominus diligebat, in tantum ut super petrus ejus recumberet, pro magno munere longum donasset in corpore somnum, cum Petrum per gloriam Martyrii ab onere corporis solverit?* Idem argumentum contra hanc opinionem urget Lyranus. *Quòd Salvator de Johanne hic dicit, ponitur tanquam privilegium seu speciale beneficium Johanni concessum, sed secundum eorum dicta hoc non esset verum, imò esset Johanni magis detrimentum, si tamdiu à divina fruitione tardaretur aliis Apostolis in gloria existentibus.) Durandus in ration. lib. 7. de Apostolis cap. 43. fol. 281. eandem opinionem, sed cum insigni additamento recitat. *Adjunt quidam, inquit, quòd B. Johannes, cum post celebratam Missam descendisset in tumulum, evanuerit ex oculis circumstantium, & cum terra ibi scaturiat de profundo, addunt cum vivere & terram ejus anbelitu scaturire.* Improbables hæc & falsas opiniones ab illis, qui corruptam versionem Latinam non inspectis Græcis fontibus secuti sunt, in Ecclesiam invecitas esse, mirum non est: Illud verò meritò quis miretur, quòd Gregorius Turpezuntius in libello super hunc locum edito & Papæ inscripto contendat, omnino legendum esse sic, & Interpretem eo modo rectè vertisse, cum dictio Græca *εάν*, cui correspondet Latinum, *Si*, affirmativè & assertivè sit accipienda, quando jungitur verbo indicativi modi, condicionaliter verò, quando jungitur verbo conjunctivo. Itaque tum ex hoc loco, tum ex aliis Scripturæ dictis & aliquot argumentis conatur ostendere, Johannem necdum esse mortuum, sed cum Enoch & Elia in Paradiso viventem cum iisdem ad iudicium venturum. Sed rationes illius leviores sunt, quàm ut propositum evincere possint, ut examen earum manifestè probat. Utque prætermittamus argumenta superius adducta, res ipsa ostendit, non Interpretis vitio, sed librarii errore conjunctionem *si* mutam esse in *sic*, cum apud Græcos nulla sit similitudo inter *εάν* & *εἴως*, apud Latinos verò facilis prolapsus est à *si* in *sic* ob vocum affinitatem. Similis depravatio extat Psal. 63. vers. 6.*

Sic

Sic memor fui tui super stratum meum, ubi Græci & Hebræi legunt, *Si memor fui* &c. Adde, quod Erasmus moneat in antiquissimis quibusdam manuscriptis Latinis exemplaribus legi *si*, non autem *sic*. Quid, quod Johannes ipse falsam illam opinionem corrigit! Ecclesiastici Scriptores referunt, Johannem scripsisse Evangelium suum sub Imp. Domitiano, cum in Insula Pathmo exularet, eo vero tempore Petrus ultimo Neronis anno jamdum supplicio affectus erat, ergo de Petro hæc scripsit, ut ostenderet prædictionis Dominicæ veritatem, de se autem hæc scripsit, quia ob vitæ longævitate, defunctis Apostolis reliquis, quidam existimare cœperunt ipsum non moriturum. Cum ergo Johannes ipse hanc opinionem correxerit, cur illi adhuc locus esse debeat in Ecclesia? Præterea, illi ipsi, qui post Johannem Episcopatu apud Ephesos functi sunt, ipsum juxta commune Naturæ humanæ debitum mortem obiisse tradunt. Sic enim scripsit Polycrates Episcopum parocæiæ Episcopus ad Victorem Episcopum Romanum referente Eusebio lib. 3. Histor. Ecclesiast. cap. 28. *Johannes, qui supra pectus Domini recubuit, qui & Sacerdos cum esset, laminam gestavit, Martyrque ac Doctor fuit, in Epheso obdormivit.* Idem testatur Tertullianus lib. de anima cap. 50. circa finem. *Obiit & Johannes, quem in adventum Domini remansurum frustra fuerat spes.* Hieronymus in catal. illustr. vir. *Johannem 68. post passionem Christi anno Ephesi mortuum, & juxta eam urbem sepultum esse scribit.* Certum igitur est, Johannem nec in Paradisum translatum esse vivum, nec in sepulchro adhuc dormire, sed mortuum esse. Vidit hoc Augustinus, ideò repudiat illas opiniones de translatione & somno Johannis. Quia verò deceptus Latini Codicis mendo legit, *Sic cum volo manere*, ideò post longam de vero verborum Christi sensu dissertationem ad mysticum confugit intellectum, ac statuit, per Johannem designari vitam contemplativam, per Petrum verò activam. Sensus igitur verborum Christi hunc esse, quod *vita contemplativa, cujus typum gessit Johannes, qui super pectus Christi recubuit, & de Christi divinitate sublimia scripsit, manere debeat imperfecta usque ad suum adventum, quando illam in vita æterna sit perfecturus: contra vero vitam activam, cujus typum gessit Petrus, qui claves à Christo accepit, non debere imperfectam manere, nec expectare suam in adventu Domini perfectionem, sed in hac vita ad perfectionem debere tendere.* Verbum igitur manere dicit positum esse non pro remanere aut permanere, sed pro expectare. At, quis non videt (inquit Jansenius) hanc interpretationem nimis coactam esse & à simplicitate verborum Christi longè discedere? *τὸ μένειν* hic accipiendum esse pro permanere & mori, ex sequentibus luce clarius apparet, inde enim divulgatur sermo inter fratres, quod hic discipulus non moriatur. Quomodo verò hujus opinionis occasio ex verbis Domini fuisset nata, si verbum manere non acciperetur pro remanere, permanere & non mori? Alii talem proferunt interpretationem. *Sic cum volo manere donec veniam*, id est, donec veniam contra Judæos percutiendo eos per Romanos, quomodo de adventu scilicet ad penam hæc vox usurpatur Apocal. 2. vers. 5. 16. Sic ergo non de suo novissimo adventu ad judicium generale, sed de

Harm. Tom. III, vel Gerbard, Cont. pars quinta.

adventu ad judicium particulare contra Judæos Christus loqueretur. Et sanè ostendit eventus, Johannem usque ad excidium Hierosolymitanum vixisse, cum mortuus sit Anno post Christi natiuitatem 102. post passionem 68. cum excidium contigerit Anno post Christi natiuitatem 71. Theophyl. addit, *Johannem usque ad tempora Vespasiani in Judea ferè mansisse & præconem Evangelii ibidem fuisse, cum verò futurum esset, ut destrueretur Hierosolyma, inde discessisse & in Asiam venisse.* Sed manifestum est, etiam hanc explicationem satis coactam esse, cum adventus Christi in Scripturis de novissimo ejus ad judicium adventu ferè semper intelligatur, nec ullum præstò sit exemplum, in quo de excidio Hierosolymitano hæc phrasid usurpetur. Adde, quod Johannes non solum usque ad excidium illud vitam produxerit, sed etiam post illud vixerit, ut ex Chronologia constat. Augustinus lib. 4. de consol. Evangel. cap. 10. ad Evangelicam Historiam à Johanne conscriptam hoc accommodat, quod *mysterium Trinitatis & incarnationis manere debeat in fide credentium, usque dum venerit Dominus, tunc autem à facie ad faciem contemplandum fore.* Sed quilibet videt hanc explicationem esse coactam. Beda igitur & alii hanc verborum Christi paraphrasin tradunt. *Sic cum volo manere donec veniam*, hoc est, nolo eum consummari per passionem Martyrii, sed conservabo eum usque ad decrepitam senectutem in hoc seculo, tunc ipse veniam & placidam morte absque violentia persecutoris in regnum cœlestem eum transferam. Et sanè non potest concinnior interpretatio hujus lectionis afferri, quæ utilem & salutarem præbet doctrinam, quod Christus in morte ad nos veniat evocans nos ex mundi tugurio & corporis ergastulo, quo sensu etiam accipi potest sua vissimum Christi dictum Johan. 14. vers. 3. *Si abiero & preparabo vobis locum, iterum veniam & accipiam vos ad me ipsum, ut ubi ego sum, etiam vos sitis;* ac Christo hac ratione ad nos venienti occurramus verè poenitentiam, piis precibus & prompto moriendi desiderio, dicentes ex Apocal. 22. vers. 20. *ὦκύριε ἰησοῦ, ἔρχε ἵνα ἴδω.* Lyranus hoc loco ex Legenda Johannis refert, quod Christus ei apparuerit circa vitam evocans eum ad gloriam. Sed hujus rei non extant certa fundamenta in probatis Historiis, quo loco etiam habendum, quod Jansenius cap. 148. Harm. refert in monumento reliquias corporis Johannis nusquam repertas, unde suspicatur, *piè credendum esse, quod post mortem ob singulare privilegium caritatis mox resuscitatus & corpore immortalis in caelos translatus sit.* Sed enim cum Græci Codices constanter legant *ἐν δέλω*, cum Interpretes Græci hanc lectionem sequantur omnes, cum ipse Evangelista opinionem ex hypothetico CHRISTI sermone in Categoricalum mutato enatam propositionem hypotheticam repetendo corrigit, cum probatissima exemplaria Latina itidem legant, *si volo eum manere*, cum Petri curiositas per hanc hypotheticam fortius retundatur, quàm si categorico enunciato Johannis conditio fuisset manifestata, denique cum adventus Christi absolutè positus de adventu ejus novissimo ad judicium ut plurimum accipiatur, ideò approbanda est illa lectio, quæ *τὸ μένειν* verba Christi dicta esse intelligit, hoc sensu

Vv 3

Si

*Si cum velim manere donec veniam in iudicio, quid ad te? Nequaquam enim assertivè CHRISTUS pronunciat, Johannem in vivis usque ad novissimum iudicium permanurum, quam opinionem ipse Johannes disertis verbis excludit, sed hypothetico pronunciat Petri curiositatem graviter & severè retundit. Si vel maximè usque ad diem extremum & adventum meum novissimum eum super esse velim, quid hoc ad te? Eandem lectionem sequitur Syrus, qui verba Christi sic vertit. Si volo *כדן*, ut maneat hic donec veniam, quid ad te? q. d. nihil quicquam ad te pertinet. Ita etiam hunc locum interpretatur Cyrillus. Quoniam curiosa magis (ait) quam utilis rerum alienarum inquisitio est, respondet quidem, sed ita ut rogantis animum abducatur ad alia, nec mortis expertem futurum, Johannem ait, sed si eum volo manere donec veniam, quid ad te? id est, audisti, Petre, quæ ad te pertinent, cur aliena queris? cur divine iustitiæ secretarum rimaris? nam si etiam vellem minimè istum mori, quid tu unquam emolumentum aut quid consolationis consequeris? Quod si in forma categorici affirmati verba Christi accipiantur, Sic cum volo manere donec veniam, non satis aptè cohæret subsequens repræhensio, quid ad te? quam tamen particulam non solum Christus addit, sed etiam Johannes postea repetit, cum falsum horum verborum intellectum reprobatur. Discamus igitur ex hac acri reprehensione Christi curiosas quæstiones dei, quorum notitia non est in verbo revelata, ac de futuris eventibus vitare. Sequamur Christum, facientes ea, quæ sunt nostri officii, & futuros eventus committamus Deo; nec in alios, sed in nos ipsos, cum primis verò in Christum viam ducem respiciamus. Quando caro nostra in suffurra: Quid autem ille? respondeat Spiritus ex verbo: Quid ad te? tu Christum sequere.*

Porro ex hoc Christi responso enata est erronea traditio fratrum. Exiit sermo inter fratres, quod discipulus ille non moreretur. *ἐξέχεται* hoc loco accipitur pro dimanavit, permanavit, divulgatus est rumor inter fratres, hoc est, Christi discipulos. Quod Christus hypothetice dixerat, id velut categorice dictum accipiebatur, & quod illic paucis audientibus dictum erat, id serpsit ad plures famam divulgante. Eo sensu verbum *ἐξέχεται* usurpatur Matth. 9. v. 26. Marc. 1. vers. 28. Luc. 4. v. 14. cap. 7. vers. 17. Rom. 10. vers. 18. 1. Corinth. 14. vers. 36. Syrus habet verbum *פדד* egressus est, processit. Daniel. 2. vers. 11. Decretum *פדד* exiit, promulgatum est. Per *τὸς ἀδελφούς* intelliguntur non tam Apostoli, qui tum presentes erant, quam reliqui fideles Christi, illi enim primitiùs dicebantur fratres propter fidei & caritatis unitatem, sicut Actor. 11. v. 1. Apostoli & fratres conjunguntur, postea demùm Antiochiæ dicti sunt *Christiani* vers. 26. ad illos igitur fratres promanavit hic sermo, quod discipulus ille, de quo Christus hæc dixerat, non sit moriturus. Sed Johannes ipse opinionem illam erroneam corrigit, admonens, Christum non categorice dixisse, volo illum discipulum manere donec veniam, sed hypothetice ad retundendam Petri curiositatem hæc protulisse. Si cum velim manere donec veniam, quid ad te? hypothesis autem nihil ponit in esse, ut & Logici & Jurisconsulti docent. Porro triplex erronea hujus opi-

nionis ac traditionis inter fratres animadvertitur occasio. 1. affectus sinister. Ita enim colligebant fratres. Christus peculiariter diligit Johannem. Ergo Johannes non morietur, sed vivus in cælum transferetur. 2. detorsio verborum Christi. Quod enim hypothetice ac sub conditione Christus dixerat, id velut absolute dictum accipiebant, indeque colligebant, Johannem in vivis mansurum usque ad diem novissimum. 3. longævitas vitæ in Johanne. Cum enim reliqui Apostoli omnes fati concessissent, Johannes adhuc in vivis superstes erat, siquidem in decrepita senectute Anno 68. post Christi resurrectionem Ephesi tandem mortuus est, quem ergo demortuis Apostolis reliquis tantum superesse videbant, eum semper victurum suspicabantur. Possunt hæc ad fontes & causas reliquorum errorum in Ecclesia accommodari, quorum plerique oriuntur ex præconceptis opinionibus, ex depravatione & falso intellectu Scripturæ & ex incertis collectionibus, quæ cohærent sicut funiculus ex arena. Ex longævitate Johannis malè colligebatur ipsum fore immortalem, cum longè aliæ longævitas illius causæ fuerint, idè enim Deus concessit Johanni vitam longævam & mortem tranquillam 1. ut Canon veritatis in N. T. esset certus & immotus. Testatur enim Eusebius lib. 3. Histor. cap. 21. *trium Evangelistarum scripta ipsum videri & approbasse ac veritatis testimonium illis dedisse.* Idem iudicium est de Actis & Epistolis Apostolicis, quas ante obitum vidit & Ecclesiæ commendavit, ideoque in fine Apocalypseos addit cap. 22. vers. 18. *Si quis appoverit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. v. 19. & si quis diminuerit de verbis libro prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ & de civitate sancta & de his, quæ scripta sunt in libro isto.* Tertull. lib. de Bapt. & Hieron. lib. 6. de script. Eccles. tradunt, quod Johannes ab exilio in Asiam reversus presbyterum illum, qui fabulam Teclæ confinxerat, publicè coram Ecclesia convicerit, quod falsum & supposititium librum sub nomine & titulo Pauli sparsisset. Dubium ergo nullum, quod post reliquorum Apostolorum mortem ideo Deus longiorem vitam Johanni concesserit, ut ipsius vigiliantia Ecclesiæ ad omnem posteritatem prospiceretur, ne vel supposititiæ traditiones vel adulterina scripta pro vera & genuina Apostolorum doctrina Ecclesiis obtruderentur. 2. ut Ecclesia haberet propugnatorem adversus hæreses. Cum enim reliqui Apostoli morte essent sublatis, & Johannes in Pathmon relegatus, Ebion & Cerinthus motis certaminibus de divinitate Christi, de regno ejus terreno, de Leviticis observationibus &c. Ecclesias miserè turbarunt, idque prætextu revelationum velut à magno Apostolo acceptarum, ut refert Euseb. lib. 3. Hist. Eccles. cap. 25. his igitur sese opposuit Johannes & quæ ab aliis Evangelistis prætermissa vidit, conscriptâ Evangelicâ Historiâ adjecit. Iren. lib. 3. cap. 11. pag. 184. *Johannes Domini discipulus volens per Evangelii annunciationem auferre eum, qui à Cerintho infeminatus erat hominibus errorem, & multò prius ab his, qui dicuntur Nicolaitæ, &c. ut confunderet eos & suaderet eos, quoniam unus Deus qui omnia fecit per verbum suum, & non quemadmodum illi dicunt, alterum quidem fabricatorem, alium autem patrem Domini & alium quidem fabricatoris filium,*

filium, alterum verò de superioribus Christum, &c. omnia talia circumscribere volens Domini discipulus & regulam veritatis constituere in Ecclesia, sic inchoavit Evangelium. In principio erat Verbum, &c. Idem testatur Hieronymus in Catal. script. Novissimus omnium scripsit Evangelium rogatus ab Asia Episcopo adversus Cerinthum, aliosque hæreticos & maxime tunc Ebionitarum dogma consurgens, qui asserunt Christum antè non fuisse, unde compulsus est divinam ejus naturam edicere. D. Chemnitius cap. 36. Harmon. huc accommodat, quod in prima vocatione ad Apostolatam Johanni tribuitur labor faciendi rete, quia post mortem reliquorum Apostolorum variis erroneis opinionibus & persuasionibus, quibus Ecclesiæ unitas scindebatur, sese opposuit. 3. ut admoneremur, Deum Tyrannus & persecutoribus certum terminum constituere, ultra quem contra pios pro libitu ac placito grassari nequeant: divinam enim ope in mediis persecutionum fluctibus protectus fuit Johannes, ne ad mortis supplicium unà cum Apostolis reliquis raperetur. Psal. 27. v. 5. Psal. 91. v. 1. &c. Exemplum memorabile hujus rei proponitur in Luthero, qui contra totius orbis minas, odia & insidias divinitus fuit conservatus. 4. ut significaretur non eorum tantum mortem, qui propter Christi nomen à persecutoribus violenter trucidantur, sed illorum etiam obitum, qui in vera Christi fide post exantlatos plurimos in Ecclesia labores vulgari mortis genere vitam finiunt, in conspectu Dei preciosum esse. Hæ sunt causæ potiores, propter quas præ reliquis Apostolis omnibus vitam longævam & tandem etiam mortem tranquillam Deus Johanni concessit, quæ si observata fuissent, præsertim verò si absque depravatione verborum Christi fuisset, nunquam erronea illa opinio ac traditio inter fratres fuisset sparsa. Apparet autem ex hac verborum Christi per traditionem depravatione scripti verbi necessitas. Nisi Johannes erroneum illum verborum Christi intellectum scriptione hujus Historiæ correxisset, invaluisse omnino traditio, Johannem non esse mortuum, quinimò ne sic quidem opinio illa penitus aboleri potuit, ut ex illis, quæ superius adducta sunt, manifestè patet; Quare cum tam infidelis custos veritatis sit traditio, relictis incertis opinionibus & traditionibus extrascripturam, adhæreamus illis, quæ in verbo per Prophetas & Apostolos Deus consignari voluit, ut fidei nostræ fundamentum & columna essent, ut loquitur Irenæus libr. 3. adversus hæres. cap. 1. Quod unus Johannes reliquis verba CHRISTI depravatè intelligentibus se opponit, ex eo apparet, ex multitudine non esse de veritate judicandum: Itemque errores ex falso intellectu verborum CHRISTI enatos non aliter corrigendos quam accuratè inspectione & consideratione ipsorum verborum, quæ adversus omnes depravationes aliunde invecas satis sese muniunt, sicut Johannes hoc loco simpliciter verba Christi repetit & erroneæ traditioni ea opponit. Tandem Johannes ἐξηγήσθαι addit, quis sit ille discipulus, de quo Christus hæc dixerit; Hic est (inquit) discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, id est, Ego Johannes sum ille, de quo Petrus quaesivit, quid autem hic? de quo Christus respondit: Si eum velim manere, donec veniam: de quo erronea opinio immortalitatis fuit sparsa, quibus

Harm. Tom. III. vel Gerhard. Cont. pars quinta.

omnibus cum interfuerim, ideo hæc scribere & testimonium de illis perhibere volui, ut errorem illum corrigerem. Laudanda est ingenuitas Johannis, quod nominis sui in confutando isthoc errore, minime ipsum pudet, uti etiam modestia, quod discipulum se vocat, qui doctores omnes longo post se intervallo relinquit. Verba illa, qui testimonium perhibet de his & scripsit hæc, non incommode de tota Evangelica Historia à Johanne conscripta accipiuntur, sicut & Syrus addidit particulam Universalem, qui testimonium perhibuit de his omnibus. Cum enim plurima adulterina scripta nomine Apostolorum Ecclesiæ tunc temporis obruderentur, qualia erant, Acta Pauli, Apocalypsis Petri, Itinerarium Petri, Predicatio Petri, Actus Andreae, Philippi, Petri, Thomæ, &c. Historia de periodo Pauli & Teclæ, Evangelium Nicodemi, Evangelium secundum Aegyptios, Protoevangelium Jacobi &c. ideo Johannes hujus Evangelicæ Historiæ autorem sese profiteri voluit, ut à nothis & adulterinis Pseudo-Apostolorum scriptis eam discerneret. Vocabulo μαρτυρῶν ostendit, se hæc scribenda suscepisse, non temere sed ex officio & vocatione. Apostolorum enim officium divinitus à Christo ipsis demandatum fuit μαρτυρεῖν. Johan. 15. v. 27. Actor. 1. v. 8. cap. 10. v. 39. 41. Et quia conjungit μαρτυρῶν γράψας, ideo docet Apostolos non solum vivâ voce, sed etiam scriptis de Christo testificatos esse, sicut hæc duo etiam conjungit 1. Epist. 1. v. 3. Quod vidimus & audivimus annunciamus vobis. v. 4. & hæc scribimus vobis. Apoc. 1. v. 2. Johannes testimonium perhibuit verbo Dei. v. 3. beatus qui legit. Ergo etiam scribendo testificatus est v. 19. expressum hujus rei mandatum accipit à Christo. Scribe quæ videris. Cum enim Apostoli jussi sint, docere omnes gentes, non illius solum, sed etiam secuturi temporis, Matt. 28. v. 19. utique necessarium fuit, ut Evangelium, quod vivâ voce præconiaverunt, postea per Dei voluntatem in Scripturis Ecclesiæ traderent fundamentum & columnam fidei nostræ futurum, ut proinde non possint ab insigni temeritate Pontificii defendi, quando negant Apostolos mandatum de scribendo accepisse. Bellarminus 4. de verbo Dei cap. 3. Commendat etiam Johannes testimonii sui veritatem. Et scimus, quod verum est testimonium ejus. Unde verò hoc scimus? 1. quia est προκεχειροτονημένον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μαρτυρῶν τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ προειρημένου. Actor. 10. v. 41. unà cum Apostolis reliquis hoc testificandi officium divinitus ei commendatum est, utiq; ergo ipsius testimonio tuto creditur. 2. quia est ἀπὸ πτῆς μαρτυρῶν, interfuit illis, de quibus testatur. Johan. 19. v. 35. Qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium ejus, & ille scit, quia vera dicit, ut & vos credatis. 1. Epist. Joh. 1. v. 1. Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod manus nostræ contrectaverunt de Verbo vitæ vers. 2. Et vita manifesta est & vidimus & testamur & annunciamus vobis vitam æternam. Lyranus hoc loco: Moyses erat antiquorum, quod illi scriberent Historiam, qui res gestas ipsi viderent propter quod Historia dicitur ab ἱστορεῖν videre, ideo Johannes, qui audivit verba Christi & facta ejus vidit, convenientissimè potuit scribere. 3. quia est θεοπνευστός μαρτυρῶν, unà cum reliquis Apostolis in die Pentecostes accepit Spiritum sanctum. Ut ergo Prophetæ Vet. Testam. locuti sunt φερόμενοι πνεύματος ἀγίου. 2. Pet. 1. v. 21. ita quoque Johannes ex Spiritu locutus & testi-

ficatus est. Ut Scriptura Vet. Test. est *Ἰεσοῦδος* 2. Tim. 3. v. 16. ita quoque Johannis Evangelica Historia ex immediato Spiritus sancti afflatu edita & conscripta est. 4. quia est *Ἰωαννης* & *Ἰωαννης*, Johannes non minus quam reliqui Apostoli in Christi nomine miracula edidit, quibus prædicationis & scriptionis suæ veritatem comprobavit, iisdemque divinam auctoritatem conciliavit, inde ergo scimus, quòd verum sit testimonium ejus. Nobis convenit ex toto corde Deo gratias agere, quòd unà cum reliquis Canonicis Vet. ac Nov. Testam. libris Ev-

angelicam Historiam à Johanne conscriptam, inter tot persecutiones, Satanae ac mundi furores, in qua tanta hominum ingratorum perversitate ad nostra usque tempora clementer conservare voluerit, quo sancto labore tum demùm rectè utemur, si ex illis Christum agnoscere, eidem firmâ fide adherere, & sanctis eum obsequiis ad nostram salutem colere discamus.

*Dilige me, duc me, sic te redamare potis sum,
Et quocumq; vocas te bone Christe sequi.*

CAPUT CCXVI.

CHRISTUS DISCIPULIS SUIS IN MONTE
QUODAM GALILÆÆ APPARET.

MATTH. 28. v. 16. MARC. 16. v. 15.

RATIO ORDINIS.

Articularem manifestationem Christi factam coram septem discipulis circa mare Galilææ, quam describit Johannes cap. 21. sequitur solennis illa & publica manifestatio coram magna discipulorum frequentia in monte quodam Galilææ facta, quam Matthæus c. 28. describit. Quamvis vero dies hujus manifestationis non sit expressus, ex circumstantiis tamen non improbabiler colligitur, paulò ante reditum Apostolorum ex Galilæa in Judæam, octiduo scilicet ante Christi ascensionem eam contigisse. Tribuendi enim aliquot dies congregationi *quingentorum discipulorum*, quos Paulus 1. Corinth. 15. v. 6. huic manifestationi interfuisse testatur; vicinim aliquot dies tribuendi sunt reditui Apostolorum ex monte Galilææ in urbem Hierosolymam, quæ omnia si expendantur, tempus hujus manifestationis *ὡς ἐν πλάτῃ* investigari potest. Quidam statuunt, apparitionem illam, quam Paulus dicit, *coram plus quam quingentis fratribus* factam, nequaquam eandem esse cum hac ipsa, quam Matthæus describit, sed post ascensionem Christi demum contigisse, cum Matthæus *undecim tantum discipulorum* mentionem faciat, cumque eo tempore nondum putent tantum extitisse credentium cœtum, siquidem Act. 1. v. 15. turba eorum, qui à die ascensionis usque ad festum Pentecostes in oratione cum discipulis perseverarunt, *centum ac viginti hominum* fuisse dicitur. Sed series textus apud Paulum manifestè ostendit, manifestationem coram plus quam quingentis fratribus factam omninò esse eandem cum ea, quam præ manibus habemus, hoc enim ordine apparitiones Christi recenset, quòd visus sit 1. Petro. 2. duodecim Apostolis. 3. plus quam quingentis fratribus simul. 4. Ja-

cobo. 5. Apostolis omnibus, jam verò non post ascensionem demum sed ante ascensionem suam apparuit Christus Jacobo & Apostolis omnibus: ergo & illa manifestatio coram plus quam quingentis fratribus facta, quæ duabus illis præponitur, ante ascensionem facta est. Quòd si manifestatio illa coram fratribus plus quam quingentis non est eadem cum hac ipsa, quam Matthæus describit, consequens fuerit, à nullo Evangelistarum eam describi, cum tamen reliquas apparitiones, quarum quædam singularibus tantummodo personis factæ sunt, tam accuratè annotaverint. Dicendum igitur, quòd Matthæus undecim discipulorum, sive Apostolorum expressam faciendo mentionem, nequaquam neget, etiam alios in super adfuisse, quinimo cum dicat, *quosdam dubitasse*, ostendit præter Apostolos etiam alios adfuisse, cum Apostoli de resurrectionis veritate ac certitudine tot Christi apparitionibus jamdum fuerint confirmati, ut nullus dubitationi relictus fuerit locus. Ideò verò nominatim *undecim* Apostolorum meminit, quia illi gregis hujus Domini pastores ac ductores erant, illis nominatim Christus prædixerat, quo tempore & loco sit appariturus; illi ex mandato Christi reliquis discipulis ac fratribus tempus & locum illius manifestationis indicaverant, ad illos præcipuè spectabant, quæ Christus in hac manifestatione loquebatur. Quod in consortio Apostolorum post Christi ascensionem tantummodo *centum & viginti discipuli* numerantur, id nihil impedit, quo minus in Galilæa atq; aliis locis extra Hierosolymam plures Christi discipulos fuisse statuamus, de illis enim solùm Lucas agit, & eorum numerum exprimit, qui Hierosolymis in uno conclavi cum Apostolis fuere, promissum Spiritus sancti expectantes.

HISTO-